

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Ludmila Šlesingerová

PRVKY SOCIÁLNÍ PRÁCE V DÍLE JANA BOSKA

Olomouc 2012

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím literatury a pramenů uvedených v soupisu.

V Brně 2. dubna 2012

.....
Ludmila Šlesingerová

Velmi děkuji Mgr. Pavle Vyhnálkové, Ph.D za vedení této práce, za její cenné rady a připomínky i za to, že mi dodávala naději. Mgr. Liboru Macákovi děkuji též za připomínky k mé práci. Svým přátelům a blízkým děkuji za jakoukoliv podporu a pomoc. Děkuji také donu Boskovi a hlavně Bohu díky.

Obsah

Úvod	6
1 Výchova.....	8
1.1 Definice výchovy	8
1.2 Problematika výchovných cílů.....	9
1.3 Činitelé výchovy	10
1.4 Mládí, mladý člověk	11
1.5 Výchova ve volném čase	12
2 Sociální práce	14
2.1 Vybrané pojmy v sociální práci	14
2.2 Cíle sociální práce.....	16
2.3 Sociální pracovník	17
2.4 Sociální služby.....	18
2.4.1 Sociální služby vztahující se k práci Jana Boska	19
3 Základní východiska výchovného systému Jana Boska	22
3.1 Jan Bosko	22
3.1.1 Sociálně-politická situace v Sardinském království	22
3.1.2 Dětství, mládí a studia Jana Boska	23
3.1.3 Začátky působení Jana Boska.....	24
3.1.4 Stálé místo pro oratoř – Valdoco	25
3.2 Dílo Jana Boska	25
3.2.1 Oratoř.....	26
3.2.2 Preventivní systém při výchově mládeže	27
3.2.3 Jan Bosko a sociální otázka	29
3.2.4 Salesiánské dílo dnes	29
4 Kvalitativní výzkum díla Jana Boska	32
4.1 Cíl výzkumu.....	33
4.2 Předmět zkoumání	34
4.2.1 Paměti oratoře.....	35
4.3 Metody výzkumu	36
4.4 Průběh výzkumu	37
5 Výstupy zkoumání.....	39
5.1 Uvedení do tématu	39
5.2 Zaměření na cílovou skupinu.....	40
5.2.1 Starost o rizikové děti a mládež.....	40
5.2.2 Starost o sociálně vyloučené – vězně	46
5.2.3 Pomoc sociálně slabým (podpora zaměstnanosti).....	50
5.2.4 Pomoc chudým (a sirotkům).....	51
5.3 Principy sociální práce	54
5.3.1 Sociální solidarita	54
5.3.2 Práce	55
5.3.3 Rovný přístup a otevřenost	58
5.4 Shrnutí výsledků výzkumu	60
5.4.1 Přítomné prvky sociální práce	60
5.4.2 Fenomén přátelského vztahu	61
5.4.3 Závěry výzkumu	61
Závěr.....	63
Soupis použité literatury	65

Seznam zkratek.....	69
Seznam příloh.....	70

Úvod

K napsání této práce mě vedla vlastní zkušenost zaměstnání v salesiánském středisku mládeže, potažmo práce v salesiánském duchu a především moje vlastní úvahy nad podstatou salesiánského díla, tedy nad podstatou odkazu Jana Boska. Podpůrný vliv na výběr tématu měla moje pracovní zkušenost z oboru sociální práce. Tyto aspekty, přesněji zkušenosti ze salesiánského prostředí a sociální práce se mi v duchu propojovaly a nutily mne k přemýšlení. Je salesiánská činnost opravdu více výchovná než sociálně-pracovní, jak se na první pohled ukazuje? Při mém působení v sociální sféře mi zase často tanuly na mysli postoje Jana Boska, některé jeho výchovné postupy, jeho osobní angažovanost ve vztazích ke svěřeným lidem. Připadalo mi, že principy jeho práce s lidmi lze aplikovat i v sociální oblasti.

Dlužno ještě podotknout, že salesián nejsem, pouze mám blízko k salesiánskému způsobu práce s mladými lidmi, přístup a myšlenky Jana Boska jsou mi blízké. Čas od času jeho dílo promýšlím a uvažuji o tom, čím může obohatit dobu současnou, jaké je to jeho podstatné a nadčasové sdělení.

V salesiánských dílech současnosti je znát výchovně-pastorační rozměr a dle mého soudu buď chybí zviditelnění sociální práce, anebo je přísně oddělena od ostatní činnosti. Mým záměrem při této práci tedy bylo zjistit, zda sociální práce byla skutečně přítomna už v začátcích salesiánského působení tak, jak se domnívám. Zabývala jsem se tím, zda kněz a vychovatel Jan Bosko praktikoval také sociální práci. Je jisté, že v 19. století neměla sociální práce jako praktická pomoc lidem v nouzi zdaleka tak jasné kontury, teprve se konstitovala. A jako vědní disciplína neexistovala vůbec. Ovšem její prvky se v díle Jana Boska vyskytovat mohly.

V této práci sledujeme činnost Jana Boska s mládeží. On primárně sociální práci nedělal. Jeho původní snahou byla výchova mladých v „dobré křesťany a poctivé občany“. Vycházíme z toho, že Bosko byl primárně knězem a vychovatelem mladých turínských hochů, kteří se ocitali na okraji společnosti. Nemůžeme přehlédnout, že pro jeho život i pro výchovu byl zásadní vztah k Bohu, od kterého všechno odvíjel. V této práci se však zaměřujeme na hledání prvků sociální práce. Ta má v jeho díle jinou formu, než jak ji známe dnes. Proto v této práci hledáme útržky sociální práce. Křesťanský základ práce Jana Boska sice zmiňujeme a upozorňujeme na něj, ale nezdůrazňujeme, spíše ho ponecháváme stranou.

Cílem diplomové práce a zejména výzkumu, který v ní předkládáme, bylo zodpovědět otázku: *Jaké prvky sociální práce jsou obsaženy v díle Jana Boska?* Jelikož odpověď na tuto otázku předpokládá nejprve potvrzení přítomnosti prvků sociální práce v díle Jana Boska, hledali jsme ony elementy sociální práce obsažené v jeho díle.

Pojmem dílo rozumíme jak to uskutečněné, vykonané, to, co Bosko začal, založil, postavil, to, jak pracoval. Rozumíme tím však také dílo písemné. Z jeho písemného odkazu je zřejmé jeho dílo praktické, čili život s mládeží a práce pro ni, preferované přístupy ve výchově a prvky sociální práce, na které chceme poukázat. Možno tedy vyjádřit, že v této práci zkoumáme dílo praktické skrze písemný odkaz. Analyzujeme Boskovo písemné dílo přeložené do češtiny, konkrétně *Můj život pro mladé*.

Celá práce je členěná do pěti kapitol, z nichž první tři jsou úvodní a teoretické. Protože hledáme prvky sociální práce v činnosti Jana Boska pro mladé, tedy ve výchově, zaměřujeme se nejdříve v první a druhé kapitole právě na výchovu a sociální práci a věnujeme se jejich krátké charakteristice.

Třetí kapitola pojednává o základních východiscích výchovného systému Jana Boska. Přibližujeme jeho život a jeho činnost. Pozornost věnujeme Boskově práci s mládeží, založení oratoře a preventivnímu výchovnému systému. Zmiňujeme se také o současné salesiánské činnosti v českých zemích i ve světě.

Ve čtvrté kapitole popisujeme kvalitativní výzkum, kterému následně podrobujeme písemné dílo Boskovo. Pojednáваме o dobových pramenech i materiálech přístupných našemu zkoumání, jako výzkumnou metodu volíme analýzu.

V následující, páté a zároveň poslední kapitole, předkládáme zpracované výstupy ze zkoumání. Nalezené prvky sociální práce jsou rozděleny do dvou větších oblastí podle zaměření sociální práce na cílovou skupinu nebo podle uplatňovaných principů.

1 Výchova

V souladu se zaměřením této práce považujeme za důležité věnovat se krátce pojmu výchova, zvláště pak formulaci výchovných cílů a otázce činitelů ve výchově, poté se dotkneme problematiky mládeže a krátce se zastavíme u fenoménu volného času. Jan Bosko, centrální osoba této práce, byl ve své podstatě vychovatel, vychovávání a vedení mladých lidí prostupovalo celý jeho život.

1.1 Definice výchovy

Existuje množství různých definic výchovy, které můžeme sledovat z rozdílných úhlů pohledu. Uvádíme zde hledisko pedagogické, náboženské a filozofické.

Podle Pedagogického slovníku je výchova „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 277) Podle téhož slovníku jednotliví autoři chápou výchovu různě. Někteří jako proces ovlivnění nehotového člověka plně řízený pedagogem nebo institucí naplněný snahou podřídit vychovávaného člověka normám společnosti. Jiní autoři zdůrazňují úlohu vychovávaného a zvýrazňují podíl jeho osobnosti na vlastním utváření. A ještě jiní vycházejí z interakce mezi vychovatelem a žákem. Celková účinnost výchovy závisí na míře interiorizace výchovných vlivů vychovávaným. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 277)

Podobnou a přitom jinou definici předkládá Grecmanová, když píše, že „výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační, anticipační a permanentní charakter.“ (Grecmanová in Grecmanová aj., 2002, s. 50)

Tomáškův pohled na výchovu a vychovávání lze zařadit mezi náboženské. „Vychovávat znamená působit do nitra dítěte, aby byla v něm vyvolána žádoucí odezva jeho schopností a vloh po stránce intelektové, citové i sociální, které se mají za vedení vychovatele harmonicky rozvíjet a dopomoci dítěti k dosažení životního cíle. Tím se výchova odlišuje podstatně od pouhé drezúry, neboť ta se omezuje jen na působení zevní, na smyslové reflexy.“ (1985, s. 9)

„Výchova je tedy pokus o ovlivnění, jímž chceme dosáhnout zlepšení, zdokonalení či zhodnocení osobnosti vychovávaného.“ Tato slova udávají filozofický pohled, jak píše Brezinka. (1996, s. 13)

Můžeme říct, že různým definicím zůstává společné sdělení, že výchova je **záměrné** a **cílevědomé** působení na osobnost vychovávaného. Ono působení může být zvnějšku (vychovatel, vychovávaný) i zevnitř (sebevýchova) a má působit změnu, většinou pozitivní změnu, pokud nejde o nějakou destruktivní převýchovu. Zmíněné výchovné působení trvá v průběhu celého života člověka, je tudíž permanentní, a v rozličných momentech a situacích. Pak mluvíme o výchově jako univerzální činnosti.

1.2 Problematika výchovných cílů

Výchovou chceme docílit pozitivní změny, tedy zlepšení. Působíme do nitra dítěte, již zmíněnými Tomáškovými slovy, aby byla vyvolána žádoucí odezva. Výše jsme zmínili, že výchova je cílevědomé působení na vychovávaného jedince. Cíl výchovy a jeho znalost vychovatelem je základním a nutným předpokladem dobré výchovy. Vychovatel může hledat způsoby a metody výchovy a prostředky k naplnění výchovného cíle teprve po tom, kdy si ho uvědomí a stanoví. O výchovném cíli můžeme říci, že je jím představa o určité dispozici vychovávaného, k jejímuž dosažení má výchova napomáhat a vést. (Brezinka, 1996, s. 13).

Výchovnými cíli se podrobně zabýval Dewey, který považoval za základ cíle nespokojenost se současnými podmínkami a současné úsilí tyto podmínky změnit. V této souvislosti pak dělil cíle do dvou skupin. Jedni nalézají důvod z nespokojenosti v nevědomosti mládeže, v nedostatku dovedností. Chápu výchovu jako proces zaučování, vychovávaní mohou směřovat k cíli, který jim představuje vzor někoho jiného, který už je dál. Druhá skupina vychází přímo z nespokojenosti se současnými společenskými podmínkami. Cíle odvozuje z úvah o nedostatcích společnosti a jejím ideálem je náprava společnosti.

Stanovování výchovných cílů není ovšem tak jednoznačnou záležitostí. Pohledy na ně se u odborníků různí a liší. Ne všechny pedagogické směry uznávají nutnost stanovení výchovného cíle. Existují například některé, které potřebu cíle sice uznávají, ale určení cíle přenechávají jiným vědám. A také existují subjektivisticko-psychologické směry, které vycházejí z předpokladu, že vnitřní vývoj člověka probíhá k cíli předem danému, a ten nemůžeme ovlivňovat. Podle nich je tedy třeba jen rozpoznávat nitro žáka a pro jeho předurčený vývoj vytvářet přiměřené podmínky. (Holoušová in Grecmanová aj., 2002, s. 81).

Z těch pedagogických směrů, které uznávají nutnost stanovení cíle, vychází soubor dalších nejrůznějších názorů. Ty stanovují cíle na základě svých filozofických hledisek.

Nás z pohledu další práce může zajímat specifický cíl dynamické pedagogiky, která „cíl stanoví výrazně perspektivně a spatřuje jej především v přípravě individua na život

a společnost“ (Holoušová in Grecmanová aj., 2002, s. 83). Pedagogika kultury stanoví cíl jako účast v tvůrčím životě, účast ve světě nadindividuálních hodnot a rozvinutí duchovních sil (Holoušová in Grecmanová aj., 2002, s. 83). Uvedeme i hledisko náboženské pedagogiky, která vidí cíl výchovy v plném rozvoji jedince včetně rozvoje jeho nesmrtelné duše. Cílem je vnitřní překonání člověka, které se projevuje vládou nad sebou samým (Holoušová in Grecmanová aj., 2002, s. 84).

Dewey pojmenoval **znaky dobře stanovených cílů výchovy**. Podle něj existují tři následující:

1. Vytyčený výchovný cíl musí vycházet z přítomného stavu věcí, musí být založen na potřebách vychovávaného.
2. Musí být schopen změny.
3. Cíl musí obsahovat prostředky a podmínky k jeho dosahování. (Holoušová in Grecmanová aj., 2002, s. 86, 87)

Výchovné cíle jsou těsně spojeny s prostředky výchovy, zpravidla bývají prostředky voleny podle cílů, nebo naopak cíle stanovovány vzhledem k dostupným prostředkům. (Holoušová in Grecmanová aj. 2002)

1.3 Činitelé výchovy

Zastavíme se, opět krátce, u jednoho z problémů, a to u otázky výchovných činitelů. Ve výchovném působení jde o stálou interakci mezi vychovatelem a vychovávaným nebo skupinou vychovávaných za pomoci různých výchovných prostředků. (Jůva, 1994, s. 68) Základními a hlavními činiteli výchovy tak jsou na jedné straně vychovatel, na straně druhé vychovávaný a mezi nimi výchovné prostředky. Výchově, u které jsou oba činitelé, tedy vychovatel a vychovávaný v jedné osobě, říkáme sebevýchova.

Vychovatel, myslíme jím v širším slova smyslu pedagogickou osobnost, je iniciátorem a organizátorem celého výchovného procesu. Na kvalitách jeho osobnosti jak morálních, tak profesních i pedagogických závisí průběh i výsledky výchovného procesu. Pedagogický slovník říká, že pedagogický pracovník 1. vyučuje a vychovává... 2. má odbornou a pedagogickou způsobilost a 3. je občansky bezúhonný a morálně vyspělý. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 160) Mezi pedagogické kvality můžeme zahrnout a zmínit zde pedagogický talent. „Každý člověk má již od přirozenosti alespoň skrytý pedagogický talent. ... U tzv. rozených vychovatelů je pedagogický talent velmi výrazný

a projevuje se mocnou tendencí po uplatnění.“ (Tomášek, 1985, s. 87) Pedagogická způsobilost naproti tomu zahrnuje vědomosti, dovednosti z oblasti pedagogiky, psychologie a didaktik získané studiem, které jsou tak nezbytné pro výkon pedagogické činnosti. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 157) Na osobnost pedagoga jsou kladeny požadavky již zmíněných tří hledisek. Odstavec zakončíme Tomáškovými slovy. „Je potřebí talentu, stálého odborného sebevzdělávání, praxe, vytrvalé píce a věrnosti povolání. Potom teprve lze očekávat úspěchy výchovné.“ (1985, s. 88)

Vychovávaný jedinec jakožto objekt výchovy je v centru výchovného procesu, proto zasluhuje pozornost. Výsledek výchovného procesu ovlivňují fyzické a psychické předpoklady vychovávaného, tedy biologické faktory, dále faktory sociální a vlastní činnost jedince včetně jeho dosavadní vzdělanostní úrovně. Při výchově je třeba zohlednit rozdíly mezi pohlavími vychovávaných, věkové zvláštnosti i rozdíly v typech osobnosti, zejména temperamentové zvláštnosti, ale i charakterové. Zkrátka, je nutný individuální přístup vychovatele k vychovávanému, zohlednění jeho jedinečnosti a jinakosti.

Vychovávaný jedinec ale není sám, není izolován, utváří různé vztahy, které ho pak ovlivňují. Snad nejdůležitějším vztahem je ten mezi vychovatelem a vychovávaným (ať už učitel – žák nebo rodič – dítě). „Kvalita tohoto vztahu ovlivňuje dosah, šířku a hloubku pedagoga výchovného a osobního působení na žáka. Při pozitivním vztahu je tento dosah daleko větší.“ (Urbanovská in Grecmanová aj., 2002, s. 208)

Prostředky výchovy jsou uplatňovány ve výše zmíněné interakci (vychovatel – vychovávaný) a za jejich využití se výchova uskutečňuje. Existuje jich velká šíře a stále se objevují a vytvářejí nové. Na tomto místě pouze některé z nich vyjmenujeme. Prvním a tradičním výchovným prostředkem je vyučování. K němu se přidává výchovně přizpůsobené prostředí, a pak práce, hra, umění, sport, média a kolektiv. (Jůva, 1994, s. 83)

1.4 Mládí, mladý člověk

Pro další účely této práce se nyní zastavíme u problematiky mladého člověka včetně období mládí a dospívání.

Z biologického hlediska můžeme o mládí a dospívání říci, že jde o úsek života, ve kterém se dítě začíná „přeměňovat“ v dospělého člověka. Tělesně a pohlavně vyžívá, dokončuje se jeho tělesný růst a reprodukční schopnost. Jedinec dospívá rovněž v psychické oblasti, což s sebou přináší nové pudové tendence, nové hledání způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitu a současně nástup vyspělého abstraktního způsobu

myšlení. (Langmeier, Krejčířová 1998, s. 138) Vývojová psychologie toto celé životní období dále rozděluje na období pubescence (puberta) a adolescence. Doba **puberty** je poznamenána tělesnými i fyzickými změnami, začíná u každého člověka individuálně v rozmezí mezi 11. a 15. rokem života. Během **adolescence** se tělesný růst dokončuje, zpravidla trvá do 20 až 22 let života. Avšak sociální a mravní vyzrávání člověka se ukončuje až v pozdější dospělosti.

Pedagogický slovník uvádí, že adolescence je věkové období mezi dětstvím a dospělostí, v sociologickém a pedagogickém pojetí mládež. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 12) Používá se také pojmenování dorost, mladiství, teenagers. Tito mladí (teenagers...) „již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 125) Mají charakteristický způsob chování. Velký význam pro ně má skupina vrstevníků. „Musí řešit krize vyplývající z potřeby budovat vlastní identitu a zároveň příliš nevybočovat z řady.“ (Jandourek, 2003, s. 67) Jejich postavení ve společnosti se rychle mění. (Langmeier, Krejčířová 1998, s. 139) Z těchto mnohých změn jak v tělesném, tak psychickém i sociálním vývoji vyplývá jejich velká zranitelnost, neboť prožívají „období hledání jistot, nedůvěry k autoritám, tendencí riskovat.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 12) Ač navenek působí sebejistě a sebevědomě, obojí jim chybí. Mladí potřebují řád a pravidla, „chtějí mít vedle sebe něco pevného, o co by se mohli opřít.“ (Gilbert¹, 2009, s. 20)

1.5 Výchova ve volném čase

V dnešní době je fenomén volného času aktuální a jistou souvislost (Bosko vychovával také ve volném čase, přestože tehdejší volný čas mládeže byl daleko kratší než je tomu dnes) má i s tématem této práce. Uvedeme zde proto několik málo základních termínů.

Předně vymežíme to, co volný čas znamená. Je to „doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 274) Volný čas chápeme jako opak nutných povinností, tedy dobu, kdy si člověk svobodně a dobrovolně vybírá, jak s tímto časem naloží, jak ho naplní. Obvykle sem zahrnujeme odpočinek, zábavu, zájmové vzdělávání, aktivity přinášející pocit uspokojení, uvolnění. (Pávková, 1999, s. 15) Jestliže volný čas chápeme jako opak nutných povinností, pak u dětí a mladých lidí musíme od sféry volného času oddělit školu a studium. Volný čas dětí a mládeže má své specifikum

---

¹ Guy Gilbert je vychovatel delikventní mládeže, katolický kněz žijící a působící ve Francii. Věnuje se mládeži z periferie. Tím má mnoho podobného s Janem Boskem.

v tom, že je žádoucí, ba nutné jeho pedagogické ovlivňování. Děti totiž pro nedostatek vlastních zkušeností a schopnosti kritické volby potřebují citlivé vedení. (Pávková, 1999, s. 15)

A tak kvůli potřebě pedagogicky ovlivňovat volný čas a kvůli socializaci mladých lidí mimo rodinu a školu (Kaplánek 1999), vzniká pedagogika volného času. Tato nová pedagogická disciplína se zaměřuje na výchovné a vzdělávací prostředky, které napomáhají „autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 161) V 90. letech 20. stol. jsme zaznamenali rozvoj nových metod volnočasové pedagogické práce. Ty jsou podle Sentera (Pávková, 1999, s. 77) charakterizovány určitými znaky, z nichž jmenujeme jeden společný i výchovnému systému Jana Boska. Je jím důraz kladený na vztahy mezi pedagogy a mladými i mezi mladými lidmi navzájem. (Pávková, 1999, s. 77)

Shrneme-li předchozí kapitulu, můžeme říci, že výchova je záměrné a cílevědomé působení na vychovávaného jedince. Figurují při ní základní činitelé: vychovatel, vychovávaný a výchovné prostředky. Nás zajímá výchova mládeže. Mladý člověk v roli vychovávaného mívá náročnou situaci, protože se často sám vyrovnává s problematickými okolnostmi spojenými s vlastním dospíváním.

2 Sociální práce

Později v této práci budeme hledat a nacházet prvky sociální práce v díle Jana Boska. Proto nyní pojednáme o sociální práci, jejích aspektech, cílech a problémech.

Sociální práce je slovy Slovníku sociální práce „společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů“ (Matoušek, 2008, s. 200-201). To znamená těch problémů, které nějakým způsobem vybočují z rámce běžné sociální rutiny, například chudoby, delikvence mládeže zanedbávání výchovy dětí atd. „Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.“ (Matoušek, 2008, s. 201) Solidaritu přitom chápeme jako svornost, která charakterizuje různé skupiny a pospolitosti (včetně státu i obyvatel celého světa). (Matoušek, 2008, s. 207) Pro účely této práce nás více zajímá sociální práce jako praktická činnost, která řeší a zmírňuje sociální problémy.

Sociální práce jako cílená pomoc potřebným se realizovala v dějinách hlavně v kláštřích, ve špitálech či útlucích, které většinou provozovali příslušníci církevních řádů. V moderním pojetí se začala sociální práce rozvíjet až ve 20. století.

2.1 Vybrané pojmy v sociální práci

Pro lepší srozumitelnost další práce považujeme za důležité na tomto místě vymezit několik pojmů užívaných v sociální práci.

Začneme termínem **sociální spravedlnost**. Tu můžeme chápat jako snahu o společné dobro. Což neznamená jen dosažení nejvyššího blahobytu k užítku jednotlivce, ale „skutečně blaho všech a každého.“ (Anzenbacher, 2004) Toto tvrzení zní možná jako utopie, ale znamená alespoň rovné příležitosti pro lidi, „občané mají stejnou možnost se společensky uplatnit a je jim garantováno, že mohou užívat statky, jichž legálním způsobem nabyli“ (Matoušek 2008, s. 203).

Sociální soudržnost je vzájemně se podporující společenství svobodných jedinců, zahrnuje sociální vztahy, solidaritu. Slovník sociální práce poznamenává, že se jedná o „pevné spojení jednotlivců, společenství a vrstev společnosti. Jeden z ideálů sociální politiky, opak sociálního vyloučení.“ (Matoušek, 2008, s. 203)

S ní úzce souvisí **integrace a sociální začleňování** (inkluze). Integrace je snaha o začleňování sociálně znevýhodněného nebo vyloučeného člověka do společnosti, a to včetně začlenění pracovního. (Matoušek, 2008, s. 79) Inkluze je proces, který formou podpory také usiluje o návrat sociálně vyloučeného člověka do běžného života společnosti. Na rozdíl od integrace však inkluze znamená přijetí dříve vyloučených jedinců členy společnosti. Jsou to časově ohraničené procesy, jejichž výstupy je změna situace.

Sociální vyloučení označuje nepřijetí a vyloučení člověka, skupiny nebo místního společenství z běžné pospolitosti. Bývá to dáno obtížnou životní situací. Sociálně vyloučení nemají dostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. To pro ně znamená „život v chudobě, bez účasti na trhu práce (u mladých lidí bez účasti na systematickém vzdělávání), bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti“ (Matoušek, 2008, s. 205). Toto vyčlenění, pocit, že člověk nemá ve společnosti místo a není jí přijímán, má za následek dlouhodobý stres, nízké sebevědomí, nedostatečné dovednosti, špatné zdraví, nefunkčnost rodiny, často i kriminální chování, nezaměstnanost atd. Boj proti sociálnímu vyloučení je jedním z cílů sociální politiky.

Nezaměstnanost je stav, kdy lidé práceschopní sice pracovat chtějí a práci hledají, ale stejně nemohou žádnou přiměřenou a přijatelně placenou práci získat. (Jandourek, 2003, s. 156 - 157) Ochota k práci se obvykle měří podle kontaktů s úřadem práce či potenciálními zaměstnavateli.

Chudoba je velmi významným fenoménem pro sociální politiku. Konsensus o její definici však neexistuje. Pohledy na ni a měřítka jsou závislá na tradici. Například dříve „běžně užívanými "objektivními" měřítka chudoby byly úroveň příjmů a úroveň spotřeby“ (Matoušek, 2008, s. 75). Dnes u nás existují dohodnuté standardy minimálních potřeb a služby zajišťující důstojné přežití.

Přesto můžeme říci, že chudoba znamená v širokém smyslu slova nedostatek čehokoli pro živobytí – jídla, pití, ošacení, peněz, zdravotní péče, veřejných služeb, ale i např. svobody. Lidé žijící v chudobě se nejsou schopni zabezpečit vlastním přičiněním.

Můžeme vidět dva typy chudoby:

1. Absolutní chudoba je stav, kdy nedostatek prostředků neumožňuje lidem uspokojovat základní životní potřeby, jde jim o holé přežití, často hrozí smrt.

2. Relativní chudoba je stav, kdy člověk sice uspokojuje své potřeby, ale na výrazně nižší úrovni než je průměr v dané společnosti. (Tomeš, 1996)

Příčinami „chudoby jsou nezaměstnanost, nízký příjem v zaměstnání, nízká úroveň vlastněného bohatství a nízké vzdělání“ (Matoušek, 2008, s. 75). Spouštěče příčin mohou být subjektivní na straně chudého nebo objektivní, tedy ty situace, kdy ke vzniku chudoby přispívá systém uspořádání společnosti.

Proto má společnost morální povinnost se problematikou chudoby zabývat a hledat určitá řešení jejího zmírňování. Společnost má na řešení problému chudoby zájem i proto, že zvýšená míra chudoby a bipolarita chudoby a bohatství je pro společenský vývoj rizikem. Za určitých okolností totiž může vést až k vzniku totalitních ideologií.

Riziková mládež je ta „mládež, u které je vyšší riziko sociálního selhání. Dispozičními faktory jsou dědičnost, konstituce, nižší úroveň zdraví a rozumových schopností (...) neúčast na vzdělávání a na trhu práce, bydlení ve velkém městě...“ (Matoušek, 2008, s. 175)

Za **delikvenci mládeže** se podle slovníku považují ty vzory jednání, které porušují společenské normy, tedy trestné činy a přestupky, které páchají mladí lidé v období dospívání.

Depistáž je aktivní, vědomé, cílené a včasné vyhledání nemocných nebo zdrojů nemoci v celé populaci nebo ve vybraných skupinách. Používá se např. při preventivních programech. (Matoušek, 2008, s. 42)

2.2 Cíle sociální práce

Formulace cílů sociální práce se liší v závislosti na době i na kulturním kontextu společnosti.

„Sheafor, Horejsi a Horejsi (2000) považují za cíl sociální práce:

1. pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování a
2. měnit sociální podmínky tak, aby chránily tyto jednotlivce a systémy před potížemi ve fungování.

Jinou definici, která si rovněž bere za východisko koncept sociálního fungování, uvádí Navrátil (2000):

Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně

zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.“ (Matoušek a kol., 2001, s. 184)

Klíčová slova sociální práce jsou pomáhat, zlepšovat, sociální fungování, lidské vztahy či interakce v sociálním prostředí. „Úkolem sociální práce je napravovat různé typy deprivací, vyrovnávat příležitosti.“ (Matoušek 2008, s. 203)

John Haines vidí základní cíle sociální práce shodné s obecnými cíli člověka, který žije ve společnosti. Cílem je podle něho „zajistit naplnění hlavních potřeb (potrava, přístřeší) a regulovat lidské chování. Proto se sociální práce zajímá o ty členy společnosti, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni, handicapováni duševně, tělesně nebo společensky.“ (Haines) Podle Hainese nejen společnost je zavázána k tomu, aby pomohla, zlepšovala, ale vzájemnou odpovědnost vyplývající ze závislosti jednoho člověka na druhém nesou také všichni lidé jakožto jednotliví členové společnosti. Každý člen společnosti se v určitém období svého života může stát znevýhodněným a potřebovat pomoc, péči nebo službu.

2.3 Sociální pracovník

Sociální práci vykonává sociální pracovník. To on pomáhá lidem neschopným řešit své potíže vlastními silami, pomáhá jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám sociálně fungovat, dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Pro toto jejich uplatnění pomáhá vytvářet příznivé podmínky ve společnosti. (Matoušek, 2008, s. 201) Ve slovníku je sociální pracovník definován jako „pracovník vykonávající šetření, zabezpečující sociální agendy včetně řešení sociálně-právních problémů, poskytující sociální poradenství, provádějící analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytující krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci“ (Matoušek, 2008, s. 201). Uvedený výčet činností a povinností sociálního pracovníka vyhází ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální pracovník musí skutečně působit mezi lidmi a být odborníkem na mezilidské vztahy. Musí znát základy psychologie, zdravotní, práva a sociální politiky, aby mohl rozpoznat konkrétní potřeby konkrétního člověka a navrhnout řešení a odkázat klienta na příslušné odborníky. (Matoušek a kol., 2001, s. 180)

Základními předpoklady k vykonávání povolání sociálního pracovníka jsou způsobilost k právním úkonům, trestní bezúhonnost a zdravotní způsobilost. (Matoušek, 2008, s. 201 a z. 108/2006 Sb.)

Vykonavatelem sociální práce ještě v užším slova smyslu je v rámci české legislativy **pracovník v sociálních službách**. Ten vykonává „přímou obslužnou péči o klienty, základní výchovnou činnost, upevňování potřebných návyků a pečovatelskou práci“ (Matoušek, 2008, s. 151).

2.4 Sociální služby

Sociální služby jsou ty služby, skrze něž je vykonávána sociální práce. Jsou motivovány snahou pomoci sociálně slabým a znevýhodněným lidem, proto jim jsou nabízené a poskytované. Sociální služby tedy konají „něco“ ve prospěch občana, a tak ho chrání. (Matoušek, 2007) Mají za cíl zvýšit kvalitu života společensky znevýhodněných či vyloučených lidí a v maximální možné míře je do společnosti začlenit. Zákon o sociálních službách rozumí „sociální službou činnost nebo soubor činností ... zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (z. č. 108/2006 Sb., § 3 a). Jedním cílem sociálních služeb je tedy zvýšení kvality života a integrace lidí sociálně slabých, znevýhodněných či vyloučených. Jiným souběžným cílem sociálních služeb je chránit společnost před riziky, která tyto lidé nesou. (srv. Matoušek, 2007, 2008)

V užším pojetí České republiky jsou sociální služby součástí celého státního systému sociálního zabezpečení. V tomto legislativním systému jsou zahrnuty spolu se sociálními dávkami do oblasti tzv. sociální pomoci. Na rozdíl od dřívějšího pojetí sociálního zabezpečení, kde se jedná spíše o sociální péči, která je občanům zajišťována, jsou služby nabízené. V prvním případě je klient sociální péče v pasivní roli, přijímá, co se mu předkládá. Ve druhém případě, současném pojetí sociálních služeb, musí být občan s určitým sociálním znevýhodněním **aktivní**. Nejdříve se musí snažit řešit vlastní situaci sám. **Až pokud si nezvládá** pomoci vlastními prostředky, přichází na scénu **nabídka** sociálních služeb. Ale i v tuto chvíli potenciální klient musí vyvinout aktivitu a nějakým způsobem sdělit, o jakou službu stojí. Musí formulovat zakázku. Pak s konkrétním subjektem, který má poskytovat sociální služby v dohodnutém rozsahu – poskytovatelem, uzavře **smlouvu** o poskytování sociálních služeb. Takováto smlouva je **individuální**, řeší konkrétní služby odpovídající konkrétním požadavkům konkrétního klienta. Samotného občana, který služby užívá, zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách nazývá uživatelem.

Smluvní vztah v oblasti sociálních služeb, čili rovnocenné **partnerství** uživatele a poskytovatele, je jedním z hlavních přínosů již zmíněného zákona o sociálních službách.

Velkým přínosem je také inovace, která spočívá ve formulování standardů kvality sociálních služeb. (Matoušek, 2007, s. 31) Už jen samo zaměření na kvalitu představuje určitý požadavek a měření této kvality napomáhají standardy, které udávají kritéria.

Sociální služby mají tedy podporovat uživatelovu aktivitu, a tak přispívat k jeho **samostatnosti**, a kvalita služeb závisí na podstatném principu, který protíná celý nový systém sociálních služeb, a tím je dodržování **lidských práv** a základních svobod.

2.4.1 Sociální služby vztahující se k práci Jana Boska

Sociální služby jsou poskytovány ve třech formách – pobytové, spojené s ubytováním, ambulantní, kdy osoba dochází do zařízení sociálních služeb, a konečně terénní, kdy poskytovatel dochází do přirozeného prostředí uživatelů. My vybíráme ty sociální služby respektive oblasti sociální práce, které mají souvislost s prací Jana Boska. Rozdělíme je do dvou okruhů – služby pro rizikové děti a mládež a služby související s výkonem spravedlnosti.

2.4.1.1 Služby pro rizikové děti a mládež

Níže vybrané služby zahrnuje zákon o sociálních službách mezi **služby sociální prevence**. Ty slovy téhož zákona “napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“ (z. 108/2006 Sb., § 53)

Službou sociální prevence jsou například **Domy na půli cesty**. Ty poskytují zvýhodněné ubytování zpravidla mladým lidem ve věku od 18 do 26 let, kteří opustili zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo jiné zařízení pro děti a mládež, nebo kteří jsou propuštěni z výkonu trestu nebo ochranné léčby. (z. č. 108/2006 Sb., § 58) Během doby pobytu v domě na půli cesty, která trvá obvykle jeden rok, je klientům poskytováno poradenské vedení s cílem pomoci jim získat vlastní bydlení, práci a alespoň minimální podpůrné sociální vazby. Způsoby poskytování služeb jsou přizpůsobeny specifickým potřebám uživatelů. Domy na půli cesty jsou u nás zřizovány nestátními organizacemi. (Matoušek 2007, s. 86)

Jinou službou sociální prevence jsou **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**, která “poskytují ambulantní popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společenskými nežádoucími jevy.“ (z. č. 108/2006 Sb., § 62) Tato zařízení sehrávají v prevenci asociálního chování dětí a mládeže významnou úlohu. Nabízí mladým příležitost k nerizikovému trávení volného času, poskytují jim bezpečný prostor, v němž mohou nalézt své místo. Někdy pořádají i víkendové a prázdninové akce v přírodě. (Matoušek 2007, s. 87) Na návštěvníka kladou minimální požadavky, postačuje náležitost k cílové skupině a dodržování minimálních pravidel. (Svoboda, 2007) Cílem služby nízkoprahová zařízení pro děti a mládež je zlepšit kvalitu života dětí a mládeže, tím, že se smysluplným a uvědomělým trávením volného času předchází sociálním a zdravotním rizikům, která souvisí se způsobem života mládeže, a umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci.

Zde je na místě dotknout se jedné významných metod sociální práce, a to streetworku. **Streetwork** je specifická terénní sociální práce prováděná v přirozeném prostředí klientů převážně na ulici. Zahrnuje nízkoprahovou nabídku sociální pomoci zpravidla mládeži², která žije rizikovým způsobem života a která neumí nebo nechce vyhledat pomoc a není v kontaktu s příslušnou institucí. Speciální sociální pracovník zvaný streetworker nabízí mladým lidem v terénu sociální poradenství, pomoc s řešením jejich problémů nebo asistenci při realizaci vlastních myšlenek a akcí. (streetwork.cz)

Jinou pomocí mladým lidem ohroženým sociálním vyloučením jsou programy, v rámci kterých jim individuálně věnují vyškolení a průběžně supervidovaní dobrovolníci. Vztah mezi dospělým dobrovolníkem a dítětem s určitými sociálními a komunikačními potížemi je založen na přátelství a je hlavním principem těchto programů, z nichž je u nás nejrozšířenější program 5P³. (hest.cz)

2.4.1.2 Služby související s výkonem spravedlnosti

Sociální práce v podmínkách vězeňství je charakterizována dualitou role sociálního pracovníka. Ten má vnímat potřeby společnosti a také potřeby klientů tedy lidí ve výkonu trestu. Trest odnětí svobody chrání společnost před pachatelem, ale tohoto člověka, pachatele trestné činnosti, izoluje a více odpojuje od společnosti. Proto je přítomnost a působení

---

² Často se jedná o uživatele drog, které speciální sociální pracovníci (streetworkeri) navštěvují a kontaktují v jejich přirozených místech (nejen ulice, ale i parky, sklepy, parkoviště, dětská hřiště, kotelny atd.) i časech (večerní a noční hodiny).

³ V zahraničí bývají tyto programy označovány jako mentoringové. Český program 5P je modifikací amerického Big Brothers, Big Sisters.

sociálního pracovníka tak důležitá. Sociální pracovník zprostředkovává vězni spojení s vnějším světem a to jak s rodinou, tak s kurátory nebo pracovníky různých organizací. Ve věznicích běží tzv. programy zacházení, které obnáší pracovní, vzdělávací, speciální výchovné a zájmové aktivity.

Není bezvýznamné, že v České republice byla v roce 2001 zřízena jako nová instituce **Probační a mediační služba**. Ta má přispívat k naplňování trestní spravedlnosti. Usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností, o začlenění obviněného do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Základními pojmy této služby jsou probace a mediace. Probace znamená vykonávání dohledu nad obviněným, kontrolu výkonu trestů, které nejsou odnětí svobody (povinnosti, omezení) a pomoc obviněnému. Mediace znamená mimosoudní řešení až vyřešení sporu. V ČR se začínají zavádět probační programy pro mladistvé. (z. č. 257/2000 Sb.) Ty musí být akreditované ministerstvem spravedlnosti a poskytují je převážně nestátní neziskové organizace. „Zaměřují se na rozvoj sociálních dovedností, vzdělávání, rekvalifikace...“ (Matoušek 2007, s. 104)

Po přiblížení základních hledisek a vybraných aspektů sociální práce víme, že sociální práce je jak společenskovední disciplína, tak oblast praktické činnosti, která řeší a zmírňuje sociální problémy. Vyjádření cílů sociální práce se v různých pohledech liší, avšak shoda je u slov podpora sociálního fungování, pomoc, zlepšování. Sociální práci vykonává v současnosti sociální pracovník, často ale nejen skrze sociální služby.

3 Základní východiska výchovného systému Jana Boska

Výchovný systém Jana Boska je v českých zemích znám z činnosti salesiánských středisek mládeže a některých salesiánských domů. Salesiáni dona Boska (řeholní společnost), kteří tato střediska provozují, byli založeni právě Janem Boskem v 19. století.

Giovanni Bosco⁴ byl kněz, který se věnoval chudé, opuštěné italské mládeži. My se v praktické části této práce budeme jeho dílem zabývat a budeme v něm hledat prvky sociální práce. Proto nejdříve přiblížíme Boskovu osobnost a pojednáme o jeho životě, práci i odkazu. Údaje o jeho životě čerpáme převážně z životopisu sepsaného Teresiem Boscem. T. Bosco vycházel z dobových pramenů. Jednak z vlastních Boskových vzpomínek sepsaných jako *Paměti oratoře* a jednak ze vzpomínek jeho současníků tzv. *Životopisných pamětí*.⁵

3.1 Jan Bosko

Jan Bosko žil v 19. století v Piemontu na severu Itálie. Pocházel z chudých rolnických poměrů, což zajisté poznamenalo celý jeho život. Táhl ho silná touha dělat „něco“ pro mladé lidi, tehdy ztracené v průmyslovém městě Turíně. Proto se stal knězem a celý svůj život zasvětil výchově mladých chlapců, učňů, pomocných dělníků. Pro jeho činnost byl velmi zásadní jeho vlastní vztah k Bohu a náboženskou výchovu chlapců považoval za základ veškerého svého snažení. Proto také řeholní společnost, kterou později založil, zasvětil odkazu Františka Saleského⁶ a nazval ji Společnost sv. Františka Saleského (dnes Salesiáni dona Boska).

3.1.1 Sociálně-politická situace v Sardinském království

Nejprve učiníme malý historický exkurz do 19. století, do oblasti Piemontu. Území dnešní Itálie se před sjednocením skládalo z několika státních útvarů. Piemont⁷ tvořil spolu s Janovskem, Sardinii a Savojskem Sardinské království, které bylo s průmyslovým hlavním městem Turínem bohaté a vyspělé. (Schiélé, 1992) Král Karel Albert ze savojské dynastie se

---

⁴ V češtině se často používá počeštěný tvar jména Jan Bosko, kterého se držíme také v této práci. Z jiných cizích jmen píšeme česky ta v češtině zaužívaná jako například jména králů - Karel Albert, Viktor Emanuel, nebo jména světců František Saleský. Taktéž píšeme názvy měst jako Turín, Řím. Ostatní cizí jména uvádíme v originálech (např. Calmillo Cavour).

⁵ Od roku 1861 si někteří z blízkých spolupracovníků Jana Boska dělali poznámky, které si vzájemně opravovali, aby uchovali svědectví na mimořádnou osobnost.

⁶ František Saleský byl na počátku v 17. stol. ženevským biskupem; vynikal neobyčejnou laskavostí a optimismem a také duchovní hloubkou, čímž oslovil Jana Boska, který si ho zvolil za ochránce nejdříve oratoře, pak i nové řeholní společnosti.

⁷ Piemont = pata respektive úpatí hor

po rakouské porážce roku 1849 vzdal trůnu ve prospěch svého syna Viktora Emanuela. Ministerským předsedou v té době byl zdatný diplomat hrabě Camillo Cavour. Tito dva se výrazně zasadili o sjednocení Itálie a Viktor Emanuel II. se pak stal prvním italským králem.

Průmyslová revoluce v této zemi zaznamenala vzestup ke konci 1. pol. 19. století. Rozmach továren měl za následek vznik dělnické třídy (proletariátu) a rok od roku silnější příliv obyvatel do města. V továrnách pracovaly i ženy a děti. Zaměstnavatele k dělníkům nevázala žádná povinnost, a tak nelidské podmínky dělníků jak pracovní, tak životní jsou toho přirozeným následkem. (Bosco, 1990)

Revoluční rok 1848, kdy se vzedmula vlna nepokojů po celé Evropě a nevyhnula se ani Turínu, byl poznamenán proticírkevním laděním a tažením proti kněžím. Často mezi sebou bojovali mladí hoši a přicházeli o své životy.

3.1.2 Dětství, mládí a studia Jana Boska

Jan Bosko se narodil v chudé rolnické rodině 16. srpna roku 1815 v oblasti Piemontu, v Castelnuovu d'Asti, přesněji v malé osadě zvané Bechi. Ve dvou letech mu zemřel otec a matka pak zůstala sama se třemi dětmi. Její výchova a dětství i dospívání v chudých podmínkách měl na Janův život hluboký vliv. Přestože musel od malička pomáhat s prací zvláště péčí o dobytek či prací na poli, se mu dostalo základního vzdělání a později i vyššího.

Svoje životní povolání Jan vnímal od dětství nebo lépe od svého snu z doby, kdy mu bylo devět let. V tomto snu se malý Jan, ocitnul na nějakém prostorném dvoře, kde se ne moc dobře bavilo mnoho chlapců. Ti se pak proměňovali v divoká zvířata a nakonec v krotké beránky. Vše za účasti a mocného působení vznešeného pána a paní se zářícími obličejí. Malý Bosko dostal úkol dělat pro lidi to samé, co viděl u zvířat. Tehdy, v devíti letech byl ze snu zmatený a nerozuměl mu, ale jak šel čas, postupně začal chápat výmluvnost obrazů a symbolů, a tak odkrýval své poslání⁸.

Jeho touha a snaha zaujmout lidi děti i dospělé pro náboženství se už v dětství, asi od deseti let, projevovala tím, že se naučil různé kejklířské „fígle“, akrobatická čísla, s nimiž pořádal představení, které zakončil „kázáním“. Prostě zopakoval kázání, které si pamatoval z kostela. Lidé mu naslouchali, a to i přesto, že v té době žádné vzdělání neměl.

I po celou dobu dalšího vzdělávání a studií k sobě přitahoval další, vytvářel skupinky vrstevníků, později i mladších chlapců. Vždy byl vůdčí osobností, myšlenka jeho díla získávala jasnější obrysy.

---

⁸ Celý sen uvádíme v příloze číslo 1.

Další život se Janovi vyvíjel směrem ke službě a kněžství, zpočátku sice méně vědomě, později však s jasným rozhodnutím. Proto prahnul po vzdělání, nejdříve se učil v době mimo práci na poli, nakonec se mu zadařilo nastoupit do školy, a pak i do kněžského semináře. Chtěl být knězem, ale takovým, který je blízký lidem.

3.1.3 Začátky působení Jana Boska

Po vysvěcení na kněze v roce 1841 vykonával několik měsíců službu kaplana v Castelnuovu, a při tom studoval do roku 1844 v ústavu pro doškolování kněží v Turíně. Během této doby poznával Turín včetně života mladých na periferii. Byli v zoufalé situaci, marně hledali práci, pak kradli a ocitali se za to ve vězení. V této době navštěvoval mladé vězně a pracoval také s nimi. Nezapomněl na chudobu a bídu, ze které pocházel, a to ho k chudým lidem, zvláště k mladým na okraji společnosti přibližovalo. Od léta 1844 získal místo v útulku markýzy Barolové⁹. Toto místo bylo pro Boska jakýmsi zázemím (bydlení, práce).

Za počátek svého díla sám Jan Bosko považuje moment¹⁰, kdy chtěl kostelník ze sakristie vyhnat hochy, který tam podle něho neměl, co dělat. Bosko s Bartolomeem, jak zanedlouho vyzvěděl jeho jméno, zapředel rozhovor, navázal vztah a přes něj i s dalšími, doučoval je náboženství, scházeli se ke hrám. Tak začala oratoř¹¹. Skupina chlapců se rozrůstala. Scházeli se na různých pronajatých místech většinou na loukách. Častokrát si sousedé stěžovali na údajné výtržnosti, hluk a poničené, podupané louky. Majitelé pozemků proto dále prostory Boskovi a jeho chlapcům odmítli poskytovat. Ti pak byli často nuceni se svou oratoří měnit místo a odolávat tlaku odpůrců a prosazovat a obhajovat důležitost oratoře. Konec takovéto „mobilní“ oratoři udělala až nabídka pana Pinardiho.

---

⁹ Markýza Giulia Francesca Barolová vedla několik dobročinných děl. Byly to útulek pro ženy z ulice, které se snažily o lepší život, dále dům pro ohrožená děvčata do 14 let a také začala se stavbou nemocnice pro nemocné a zmrzačené děti. Boskovo působení v útulku ponecháváme stranou, stejně jako okolnost, proč se ve svém zásadním díle děvčatům nevěnoval.

¹⁰ Datum 8. prosince 1841, kdy se don Bosko poprvé setkal s Bartolomeem Garelim a které považuje za počátek oratoře, si salesiáni stále připomínají.

¹¹ Z latinského orare – modlit se, modlitba, náboženství byly důležitým prvkem setkání, tedy celé oratoře. Boskově oratoři se budeme věnovat více později.

3.1.4 Stálé místo pro oratoř – Valdoco

Francesco Pinardi přišel s nabídkou pronajmutí kůlny s přilehlým prostranstvím na Valdocu¹² právě včas. Bosko tou dobou přišel o poslední louku pro oratoř a 400 hochů a neviděl žádnou možnost, jak dál. Bylo to v neděli 5. dubna 1946.

V krátké době si hoši s donem Boskem kůlnu vybavili a s přilehlou loukou užívali. Za několik měsíců si don Bosko pronajal u pana Pinardiho dva pokoje, aby tam i se svou matkou bydlel. Tak se oratoř usadila, co se týče místa. Co se týče fungování oratoře, tak musela ještě „bojovat“¹³ s mnohými odpůrci a nebýt podpory sardinského krále Karla Alberta, byla by zrušena úplně.

Od té doby se oratoř rostla a stabilizovala se, pravidelnou záležitostí se stalo vzdělávání. Bosko si uvědomoval důležitost vzdělání a odborné přípravy na život. Založil tedy později tiskařskou dílnu, kde se chlapci mohli vyučit řemeslu, aby na trhu práce nebyli jen za levnou pracovní sílu. Oratoř fungovala s definovanými pravidly a v souvislosti s rozvojem její činnosti se rozšiřoval i prostor, který využívala. Přibývaly další hřiště, další budovy.

Z pohledu delšího trvání celého díla Bosko potřeboval zajistit si nástupce, kteří půjdou v jeho šlépějích. Především proto sepsal stanovy pro novou řeholní společnost, kterou „svěřil pod ochranu“ sv. Františku Saleskému a která byla definitivně schválena 3. dubna 1874. Už v té době se dílo rozšiřuje nejen po Itálii, Francii a Španělsku, ale i do jižní Ameriky.

Nakonec založil i ženskou větev řeholní společnosti Kongregaci Dcer Panny Marie Pomocnice a sdružení tvořené laiky, kterým se říká salesiánští spolupracovníci.

Jan Bosko byl do konce svého života aktivní, dosti cestoval (Paříž, Milán, Řím) a stavěl domy, hřiště, kostely. Zemřel 31. ledna 1888 v Turíně.

3.2 Dílo Jana Boska

Bosko se snažil pomáhat mladým lidem v jejich nepříznivé situaci, přál si je zachránit. Byl v první řadě vychovatelem, který pro své chlapce dělá, co může a co oni potřebují – shání zaměstnání, bydlení, vzdělává a především nabízí svoje přátelství. Nenapsal žádný pedagogický nebo metodologický spis, žádné odborné materiály¹⁴. Takzvanou pedagogiku

---

¹² Valdoco bylo předměstí Turína, dnes je jeho součástí.

¹³ Těžkostí bylo mnoho. Začátky oratoře spadají do doby revolučních změn kolem roku 1848, kdy byla nálada ve společnosti zaměřená proticírkevně a proti kněžím, a také Bosko byl několikrát napaden a ohrožován na životě.

¹⁴ Psal jen to, co potřeboval ke vzdělávání hochů, takže většinou učebnice (např. Dějiny Itálie).

lásky prostě žil. „Hochy lákala za donem¹⁵ Boskem nejvíce jeho srdečná a opravdová dobrota. Denně se o ní přesvědčovali. Celý den byl všem k dispozici a nejrůznějšími způsoby pomáhal.“ (Bosco, 1990, s. 112)

Nebyl systematik, ale své zásady dokázal vyjádřit prakticky a srozumitelně, aby je mohli jeho následovníci uplatnit. (Kaplánek, 1999) Ke konci života přece jenom sepsal základy svého výchovného systému (nazvaného preventivní) a *Paměti oratoře*, ve kterých shrnoval podstatné rysy svého snažení.

3.2.1 Oratoř

Jak již bylo výše naznačeno, veškeré snažení Jana Boska se naplňuje v jeho díle nazvaném oratoř. V něm se ukazuje to, oč Jan Bosko usiluje, co považuje za důležité a podstatné, i jakou cestou a za použití jakých prostředků a metod k tomu podstatnému lze dojít. Předobrazy myšlenky oratoře se ukazovaly v jeho mysli v dětství, prvním vzpomínaným momentem byl sen v devíti letech. Myšlenka se postupně vyvíjela a provázela ho celým životem.

Boskova oratoř nebyla v tehdejším italském prostoru ojedinelá. Vymykala se však z rámce ostatních oratoří, které byly obyčejně farní. „Cílem sváteční oratoře je zabavit mládež ve sváteční dny příjemným a slušným rozptýlením po bohoslužbách v kostele.“ (MŽM¹⁶, 2007, s. 156) To zapsal do pravidel oratoře (více k pravidlům oratoře uvádíme v příloze). Jeho oratoř byla otevřená chlapcům nezávisle na místě bydliště i na příslušnosti k farnosti. A také na rozdíl od jiných oratoří nebyla výhradně sváteční. Bosko měl pro hochy o nedělích připravený celodenní program a navíc v průběhu týdne fungovaly večerní školy a setkávání na pracovištích. Centrem Boskovy oratoře byla jeho přítomnost. Hochy tak nelákala instituce, ale osobní **vztah**. (Bosco, 1990, s. 130) Význam a nesmírnou důležitost dobrého výchovného vztahu Bosko objevil daleko dříve, než si ujasnil svůj program „výchovného systému“. Již jako mladý kněz si vybral kontakt s mladými lidmi v ohrožení a vytvoření celého systému vztahů, čímž by pomáhal mládeži chudé, ohrožené a nebezpečné. Výchovný vztah se ale vyznačoval i láskou, která klade nároky, povzbuzuje k přijetí hodnot i odpovědnosti. (Nanni in Bosco aj. 2006)

---

¹⁵ „Don“ je titul pro kněze užívaný v Itálii. V salesiánských kruzích se i dnes nejčastěji setkáváme s termínem „don Bosko“.

¹⁶ *Můj život pro mladé* je český název, pod kterým vyšly Boskovy *Paměti oratoře*. V celé této práci uvádíme zkratku MŽM.

V salesiánských stanovách čteme o tzv. „oratoriánském kritériu“ toto. „Don Bosko získal svou zvláštní pastorační zkušenost v první oratoři, která byla pro chlapce otevřeným domovem; farností, zprostředkující evangelium; školou připravující na život a hřištěm, kde potkávali přátele a dobře se bavili. Tato valdocká zkušenost se stala trvalým kritériem pro hodnocení a obnovu všech našich činností a způsobu práce, jimiž dnes uskutečňujeme své poslání“. (Stanovy salesiánů, čl. 40 in VPPP¹⁷ 2007) Model Boskovy oratoře mluví o přítomnosti čtyř prvků v oratoři. Ještě jednou si je připomeneme. **Domov** znamená pocit bezpečí, jistot a přijetí, předpokládá vztah. **Farnost** (někdy se překládá kostel) připomíná duchovní rozměr díla a vztah k Bohu. **Škola** zajišťuje vzdělávání a přípravu na život a **hřiště** představuje prostor pro kamarádské vztahy, fyzické odreagování a uvolnění.

Jak jsme již podotkli, byl Bosko prvořadě vychovatelem. Pedagogika lásky pro něj byla samozřejmá a přirozená a praktikování preventivního výchovného systému, jak o něm pojednáme níže, z ní vycházelo. „Don Bosko měl velmi jasně stanoveny obecné cíle, kterých chtěl pomocí preventivního systému dosáhnout.“ (Nanni in Bosco aj. 2006, s. 157) Jeho hlavním a nejdůležitějším cílem je záchrana duší od zla. Jeho největší snahou bylo... „Dělat to největší dobro pro opuštěnou mládež. Vynaložit všechny síly, aby se stali dobrými křesťany, pokud jde o náboženství, a poctivými občany, pokud jde o občanské ctnosti.“ (MŽM, 2007, s. 175). Přičemž byla zjevná jeho důvěra v člověka a neutuchající naděje v lepší budoucnost. Byl přesvědčen, že v každém člověku, i v tom, který se projevuje jako nejhorší darebák, existuje **bod přístupného k dobrému**. Od vychovatele se očekává, že tento bod v mladíkovi objeví a v něm, v tom bodě, dotyčného člověka osloví. Bosko všechno sází na objevení tohoto bodu. Cílem jeho výchovného snažení byla záchrana lidí (duší) od zla a „konečný produkt“ výchovy měl být poctivý občan a dobrý křesťan.

3.2.2 Preventivní systém při výchově mládeže

Nyní se dostáváme k základu salesiánské výchovy, přednímu odkazu Jana Boska, k preventivnímu výchovnému systému. Nutno podotknout, že Bosko nebyl první, kdo zvolil prevenci za jádro výchovy, avšak výchovný systém si upravil po svém¹⁸. (Nanni in Bosco aj., 2006, s. 173) Lze shrnout do sloganu ne pokořování, nýbrž povzbuzování. Čím se vyjadřuje, že větší váhu a účinnost má jemné, trpělivé slovo plné lásky, než přísné důtky a tresty, které

---

¹⁷ VPPP – Výchovně pastorační projekt provincie je dokument české salesiánské provincie, ve kterém se naznačuje linie pro další směřování a styl práce.

¹⁸ Celý Preventivní systém uvádíme v příloze č. 2.

mladého člověka pokořují. (Amata, 1988, s 37) Hlavní body preventivního systému napsal až po četných žádostech v roce 1877. V úvodu onoho pojednání svoje „zpoždění“ ospravedlňoval nedostatkem času. Celý preventivní systém představujeme v příloze, na tomto místě jej pouze shrneme.

3.2.2.1 Základ preventivního výchovného systému - láska

Podstata preventivního systému spočívá v předcházení zlému dobrotou a laskavostí. Je založený na dobrém vztahu mezi vychovatelem a dítětem. List hlavního salesiánského představeného připomíná jednu z hlavních zásad Jana Boska „Je třeba, aby nás mladí milovali, a ne aby se nás báli.“ (Chávez, 2011) Poznáváme, že Bosko staví na lásce. Svě spolupracovníky „na prvním místě žádal: Snažte se, aby vás mladí milovali.“ (Nanni, in Bosco aj., 2006, s. 132) Klade vysoký nárok na vychovatele, požaduje od nich takovou lásku, která vyvolá odezvu. Téměř na konci života roku 1884 v Dopise z Říma vyzývá „Aby chlapci nebyli pouze milováni, ale aby oni sami o tom věděli, cítili, že je představení mají rádi!“ (Aubry, s. 66) Vychovávaný má pociťovat, že někomu, zvláště vychovateli, na něm záleží. A vychovatel, který má rád, také správně trestá. Platí to i naopak, dítě, které cítí, že ten, kdo ho napomíná, ho má rád, hraje s ním hry, povídá jen tak, zajímá se o něj osobně, snáze výtku přijme.

3.2.2.2 Zásady při výchově dle preventivního systému

Bosko to nejpodstatnější z preventivního systému shrnul do pojmu **asistence**. Což znamená stálou výchovnou „přítomnost mezi mladými; je to způsob doprovázení mladého člověka podle Dona Boska“ (VPPP 2007). Asistenty nechápeme dnešním způsobem jen jako pouhé pomocníky, leží na nich velká váha odpovědnosti. V tomto smyslu mají být asistenty všichni vychovatelé. Mají být s mladými (důležitá je předložka „s“) ve škole, při práci, při rekreaci, mají je obklopovat laskavou péčí podporovanou vlídným slovem. Mají jim pomáhat nezapomenout na každodenní povinnosti (Bosco, 1998, s. 28). Tak jim znemožňují dopustit se provinění.

3.2.2.3 Předpoklad preventivního systému – vztah k Bohu

Předpoklad úspěšné výchovy je podle Boska dobrý vztah k Bohu. Od něj, od lásky k Bohu se má odvíjet láska k lidem. Od této podstatné složky Bosko odvozuje, že úspěšné

použití preventivní systém přísluší křesťanovi. Výchova ke zbožnosti je významným rysem jeho systému.

3.2.3 Jan Bosko a sociální otázka

Nyní je vhodné zmínit několik slov o vztahu Jana Boska k sociální práci. Nejdříve musíme připustit, že sociální práce, jak ji známe dnes, tehdy nefungovala, teprve se formovala. Jako společenskovední disciplína vůbec neexistovala. Pomoc chudým a potřebným se často praktikovala skrze církevní instituce. (Matoušek, 2001)

Jak viděl ve své době plné bídy a občanských nepokojů sociální otázku Jan Bosko? Rozhodně k ní nepřistupoval vědecky, „neužíval termínů: ekonomika, kapitál, pracovní síla, dělnická třída a podobně.“ (Bosco, 1990, s. 176) Na začátku jeho „profesní dráhy“ se mu nabízela dvě řešení: „buď mohl bojovat proti účinkům sociální nespravedlnosti; to znamenalo pomáhat hochům, dožadovat se pomoci a přijímat ji od kohokoli. To dělal, a proto mohl pro opuštěnou mládež stavět domy, dílny a školy.

Nebo mohl bojovat proti příčinám sociální nespravedlnosti; to znamená pranýřovat třídní rozdíly, organizovat mladé dělníky, odmítat spolupráci a dobrodiní osob, kterým politicko-ekonomický systém současnosti vyhovoval. Tím by si zavřel dveře svých dobrodinců a nemohl by pro opuštěné hochy nic podnikat.“ (Bosco, 1990, s. 178) Týž autor na jiném místě uvádí „Jestliže neformuloval sociální programy, pak se aspoň pustil do výchovy mladých dělníků.“ (Bosco in Bosco aj., 2006, s. 115)

Je zřejmé, že v jeho strategii nebyly učené traktáty ani slova o příčinách problémů. Bosko jednal. Nečekal na zlepšení situace prostřednictvím reform, ale bezprostředně pomáhal lidem v nouzi. Sháněl pro mladé ohrožené hochy živobytí, „výuku nějakému řemeslu, zaměstnání zajištěné dobrou smlouvou“ (Bosco, 1990, s. 176). Tuto okamžitou intervenci a starost o potřebné můžeme dnes interpretovat jako sociální práci. (Kaplánek, 2011)

3.2.4 Salesiánské dílo dnes

Pokračovatelé Jana Boska, tedy příslušníci salesiánské řeholní společnosti - salesiáni a jejich spolupracovníci v současné době působí na mnoha místech **ve světě**. Vycházejí z principu původní oratoře, usilují o zachování podstatných prvků - domova, hřiště, školy a farnost. Snaží se používat metodu **animace**, což je „vnitřní stránka asistence (...)

podněcování k osobnímu růstu a společnému životu ve skupině¹⁹ (VPPP 2007). Ve většině případů salesiáni provozují školy a internáty, kde nabízejí samozřejmě odborné vzdělání i hodnotné využití volného času, přičemž se snaží o aplikování preventivního výchovného systému.

Salesiáni v **českých zemích**²⁰ se ve svém působení zaměřují na výchovnou a vzdělávací sféru. Kromě salesiánských středisek mládeže provozují například jiná vzdělávací zařízení (Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická – JABOK), dobrovolnické programy (projekt Cagliari), misie (Bulharsko), ale i média (nakladatelství Portál, TV Noe).

Nejrozšířenější formou salesiánské činnosti u nás jsou ovšem střediska mládeže. Možno konstatovat, že tento jev je oproti světovému působení salesiánů téměř ojedinělý.²¹ „Z někdejší oratoře vedle kostela se postupně vyvinul osobitý typ instituce výchovy ve volném čase.“ (Macák, 2009, s. 25) Z hlediska legislativy bývají tato střediska zřizována českou salesiánskou provincií a spadají buď do gesce MŠMT²², pokud jsou školské zařízení, nebo do gesce MPSV²³, pokud poskytují sociální služby.

Činnost středisek lze podle současné platné české legislativy zařadit do působnosti obou ministerstev. I námi již citovaný dokument VPPP 2007, když vymezuje oblasti práce ve střediscích, tak jmenuje „volný čas, sociální práce, terapie, práce s rodinou, výchova, vzdělávání, zájmové vzdělávání, nepobytové zařízení, evangelizace – spirituální rozměr, součást díla základního typu (středisko spolu s farností)“ (VPPP 2007, s. 26). Všimáme si, že přímo zmiňuje volný čas i sociální práci, výchovu a vzdělávání i práci s rodinou.

Konkrétní práce s mládeží v salesiánských střediscích se dá shrnout do následujících typů programů:

- kluby pro děti a mládež (nizkoprahové nebo otevřené, většinou zvané oratoř a klub),
- zájmové kroužky,
- práce s dobrovolníky,
- prázdninové nebo víkendové akce,
- jednorázové akce,

---

¹⁹ Animátor doslova znamená oživovač, ten, kdo vnáší život, ducha.

²⁰ Salesiáni fungují v českých zemích od r. 1927, v období komunistické totality probíhala jejich činnost pouze tajně.

²¹ Podobná střediska můžeme najít ještě v Německu, v jiných zemích převážně školy, internáty.

²² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

²³ Ministerstvo práce a sociálních věcí

- další typy - kluby maminek, jiné vzdělávací programy, sociální programy pro různé cílové skupiny, terénní práce, doučování, příležitostná činnost.

Nyní máme objasněn původ salesiánského působení, víme, že zakladatelem byl turínský kněz Jan Bosko, který svůj život věnoval výchově chudé, opuštěné mládeže. K těm nejchudším ho přibližovala vlastní zkušenost chudoby z dětství. Založil oratoř jako prostor domova, farnosti, hřiště a školy. V oratoři se staral o chudé hochy, vychovával je s cílem zachránit je od zla, přičemž uplatňoval tzv. preventivní výchovný systém. Základní složkou veškeré jeho výchovy a starosti o chlapce byl laskavý, přátelský vztah.

4 Kvalitativní výzkum díla Jana Boska

V předchozích teoretických kapitolách jsme pojednávali někdy krátce, jindy obsáhleji, o problematice salesiánského výchovného stylu, respektive výchovného systému Jana Boska a jeho způsobu práce s mládeží. Jelikož je Bosko znám jako vychovatel, bylo potřebné připomenout několik bodů o výchově. A protože se chceme zabývat prvky sociální práce, bylo rovněž nutné upozornit některé aspekty sociální práce.

Už při povrchním studiu materiálů shledáváme, že kněz a vychovatel Jan Bosko realizoval i sociální práci. Kupodivu se tímto tématem zřejmě mnoho lidí nezabývalo. Uznáváme, že jsme sice veškerou existující literaturu o Janu Boskovi neprostudovali, ale většinou se autoři zabývají v jeho díle výchovou nebo pastorační a sociální práce se pouze dotýkají. Poměrně často na sociální otázku u Jana Boska upozorňuje salesián Teresio Bosco²⁴ (viz kapitolu 3.2.3.) Z českých autorů se do významnějších zamyšlení stran sociální práce pouští Michal Kaplánek. O Boskovi píše, že „byl vlastně první, kdo se zasadil o kolektivní smlouvy zaměstnavatelů s uční a mladými zaměstnanci“ (Kaplánek, 2011). Další zmínky jsou už jen okrajové, např. Jana Přecechtělová v diplomové práci také uvádí smlouvy. (2006) Nebo Caha, když charakterizuje salesiánský styl, tak píše, že se vychází „z pedagogiky a sociální práce zakladatele salesiánů, italského kněze Jana Boska“ (2009).

V této práci chceme hledat prvky sociální práce v díle Jana Boska. K tomu je třeba znát písemný odkaz Boskův, ten studovat. Přitom je zapotřebí nezůstat jen na povrchu, ale hloubkově studovat daný problém. Dílem Jana Boska rozumíme ale také dílo praktické. To jest to, co v životě konal, působil. Zajisté čerpáme z písemných materiálů. Z toho důvodu volíme kvalitativní výzkum. (Hendl, 2005) Během práce bude nutné domněnky a závěry přezkoumávat, průběžné výsledky analyzovat, podrobně sledovat a popisovat zkoumaný jev.

Nyní se dostáváme k popisu samotného kvalitativního výzkumu díla Jana Boska. Jak jsme již poznamenali, máme snahu hledat v něm obsažené prvky sociální práce.

Proč je chceme hledat? V dnešní době v českých zemích se práce v salesiánském stylu praktikuje v zařízeních, která provozují salesiáni. Většinou se jedná o střediska mládeže. Podrobněji jsme o tom pojednali v podkapitole Dílo Jana Boska v části 3.2. Právě ve střediscích mládeže se salesiáni a jejich spolupracovníci potýkají s problémem vymezení své

---

²⁴ Teresio Bosco je salesián, kněz, profesor literatury a novinář. Velkou část svého života věnoval studiu života a díla dona Boska.

činnosti. Mají být více vychovatelé, nebo spíše sociální pracovníci? Mnohá střediska mají statut školského zařízení zřízeného církví, a spadají tak v rámci české legislativy pod MŠMT. V některých střediscích se současně v rámci určitých programů poskytují sociální služby, a pak tyto programy patří do gesce MPSV. Zrovna v těchto střediscích se mísí sociální práce s výchovou, přičemž současně je snaha výchovu od sociální práce oddělovat. Jeden program je školní tedy pedagogický, druhý program je sociální. Zaznívá tedy otázka, zdali je vůbec možné od sebe striktně oddělovat výchovu a sociální práci? A není právě jedním z podstatných dědictví Jana Boska současná přítomnost výchovy a sociální práce? Zvláště proto chceme zkoumat, zdali a jak byla sociální práce přítomná v činnosti Jana Boska, zakladatele salesiánů. Domníváme se, že byla. Výzkum je tudíž zaměřený na hledání a potvrzování přítomnosti sociální práce v díle Jana Boska.

4.1 Cíl výzkumu

Naším záměrem je ony prvky sociální práce obsažené v díle Jana Boska nacházet, vidět a popisovat. Hlavním cílem výzkumu tedy je **nalézt, prokázat a analyzovat existenci prvků sociální práce v odkazu – písemném díle Jana Boska**. Hledáme konkrétní příklady, kdy se jako sociální pracovník choval, kdy sociální práci prováděl, kdy, řečeno současným jazykem, poskytoval sociální služby.

Podle již výše zmíněného vyvstávají také vedlejší cíle, jako je poukázání na vztah mezi sociální prací a výchovou v Boskově díle a připomenutí a popsání podstatných rysů Boskovy práce pro dnešní práci v salesiánském výchovném stylu.

Z těchto záměrů vyplývají výzkumné otázky. Původní formulace byly tohoto typu. *Je v salesiánském výchovném stylu obsažena také sociální práce? Z ní se později vyvinula jakási výzkumná „předotázka“.*

Je sociální práce obsažena v díle Jana Boska?

Samozřejmě platí, že kladná odpověď na tuto otázku je předpokladem k pokračování a tudíž ke hledání odpovědi na základní výzkumnou otázku, která zní následovně:

Jaké prvky sociální práce jsou obsaženy v díle Jana Boska?

4.2 Předmět zkoumání

Abychom se v práci posunuli kupředu, je nutné odlišit Boskovo dílo písemné od díla praktického. Bosko napsal nemálo prací. Především to byly knihy pro mládež, které odpovídaly na poptávku doby a situace. Mimo jiné to byly životopisy mladých příkladných lidí (Comolla²⁵ a Savia²⁶), které měly posloužit jako vzor. Také napsal učebnice, za mnohé jmenujme *Dějiny Itálie* nebo *Desítková metrická soustava ve zkratce*.

Pro tuto práci je ovšem podstatné odborné dílo týkající se Boskovy práce s mládeží. Zajímají nás proto ty materiály, ve kterých se popisují a vysvětlují pohnutky, činnost a práce zakladatele salesiánů. Písemným odkazem Jana Boska pro potřeby této práce je tedy **dokument, který se vztahuje k práci Jana Boska, popisuje jeho působení, činnost i uvažování.**

Tento předpoklad splňují Boskovy vzpomínky pod názvem *Paměti oratoře*. Sám v nich popisuje svoje pohnutky a motivy k práci s chudou a mládeží, líčí těžkosti spojené se zakládáním oratoře. Vykresluje různé situace náročné i milé. Vydání *Paměti* připravil teprve v polovině 20. století Eugenio Ceria a kompletně vyšly až na přelomu tisíciletí. V současnosti jsou přístupné i širší veřejnosti v jazykové úpravě a s ediční předmluvou Teresia Bosca vydané roku 2006. O rok později byly vydány také v českém překladu Ladislava Heryána a Jana Ihnáta pod názvem *Můj život pro mladé*.

Způsob Boskova uvažování se ukazuje také v krátkých statích *Preventivní systém při výchově mládeže* a *Z pravidel oratoře*. *Z pravidel oratoře*²⁷ jsou dvě strany, které byly otištěny v *Životopisných pamětech* a v českém překladu vyšly jako součást zmiňované knihy *Můj život pro mladé*. *Preventivní systém při výchově mládeže* najdeme v publikaci *Salesiánský duch* (autorem je Aubry).

Dále by byly vhodným materiálem *Životopisné paměti*, kterých jsme se v textu také dotkli. Připomeňme, že se jedná o vzpomínky blízkých spolupracovníků Jana Boska, kteří si dělali poznámky, a ty si následně vzájemně opravovali. S touto aktivitou začali, když si uvědomili, že v původci a otcí salesiánského díla se skrývá mimořádná osobnost, tak aby si na ni uchovali svědectví. Dvacetisvazkové *Životopisné paměti* v salesiánském archivu jsou pro nás těžko dostupné. Z nich ovšem čerpal při psaní Boskova životopisu salesián Teresio Bosco, kteréhož dílo nám posloužit může.

---

²⁵ Luigi Comollo byl Boskův přítel a spolužák ze semináře, zemřel mlád 24 let.

²⁶ Domenico Savio, 1842-1857 byl osloven Boskovým ideálem, býval v oratoři na Valdocu a svým životem a snahou zachránit duše všech byl příkladem druhým.

²⁷ Uvádíme v příloze č. 3.

Na základě uvedeného se rozhodujeme podrobit zkoumání knihu *Můj život pro mladé*. Najdeme v ní kromě *Pamětí oratoře*, také dvě stránky *Zpravidel oratoře* a část z Desramautovy²⁸ studie *Pamětí oratoře*.

Kromě toho používáme *Preventivní systém při výchově mládeže* z brožury *Salesiánský duch*.

A vzhledem k obsahu *Životopisných pamětí* užíváme, ale pouze jako doplněk, knihu **Don Bosko** napsanou Teresiem Boscem.

V odkazech u úryvků uvádíme pro lepší srozumitelnost následující zkratky:

Můj život pro mladé **MŽM** (Praha: Portál, 2007)

Preventivní systém při výchově mládeže **PS** (in Aubry, Salesiánský duch)

životopis Don Bosko (Bosco, 1990, s ...)

Stěžejním objektem výzkumu však zůstává svazek *Můj život pro mladé* s přeloženými Boskovými *Paměťmi oratoře*. O těch pojednáme podrobněji.

4.2.1 Paměti oratoře

Je nám již známo, že existují dva dobové prameny k životu a dílu Jana Boska - *Paměti oratoře* a *Životopisné paměti* jeho žáků. Protože *Paměti oratoře* jsou zásadní pro náš výzkum, dovolíme si o nich trochu pojednat, přičemž čerpáme z části Desramautovy studie otištěné v knize *Můj život pro mladé*.

Svoje vzpomínky začal Bosko psát až na přímý popud, ba dokonce příkaz papeže Pia IX. ve svých osmapadesáti letech. Převážnou část rukopisu sepsal mezi léty 1873 a 1875. Nadepsal jej na titulním listě *Paměti oratoře od 1815 do 1855* [Memorie dell'Oratorio dal 1815 al 1855]²⁹ a na horní okraj první strany napsal *Paměti pro oratoř a salesiánskou kongregaci*. V této době styl psaní memoárů jistě výrazně ovlivnilo Boskovo pracovní nasazení pro rozvoj díla. „Usiloval o definitivní schválení stanov kongregace, připravoval první misijní výpravu, zakládal první salesiánský dům mimo Itálii.“ (Desramaut in MŽM, 2007, s. 210) Snažil se *Paměťmi* své následovníky povzbudit a poučit. V psaní pokračoval po nedlouhém odmlčení kolem roku 1878 v souvislosti s vydáváním *Salesiánského věstníku* [Bolletino Salesiano], kam krátkými vzpomínkami přispíval. Přitom vzpomínky napsané v *Pamětech* korigoval. Poslední strany byly sepsány v roce 1882. Tak vznikly tři sešity rukopisu o 180 stranách.

---

²⁸ Francis Desramaut, salesiánský historik, v rámci své doktorské práce věnoval 20 stran studiu *Pamětí*.

²⁹ V salesiánských materiálech se pro *Paměti oratoře* běžně užívá italská zkratka MdO

V textu se projevují dva pisatelovy cíle. Prvním bylo poučení. Popisované vzpomínky měly ukazovat Boží vedení na každém kroku. Salesiánskému zakladateli šlo o formaci svých následovníků, Předává jim své zkušenosti prostřednictvím příkladů. Druhým rovněž důležitým cílem bylo pobavení. Bosko měl rozveselování posluchačů (čtenářů) takřkajíc v krvi. Některé události popisoval úmyslně tak, aby vyzněly komicky. Přál si, aby *Paměti* byly jak poučné, tak zábavné.

Při jejich psaní byl odkázán pouze na svou paměť nebo na často opakovaná vyprávění. A tak nás nepřekvapí některé omyly ponejvíce chronologického charakteru.

Text *Paměti oratoře* je v současné době přístupný veřejnosti. Na webových stránkách salesiánské kongregace je přístupné italské znění opatřené kritickým poznámkovým aparátem.

4.3 Metody výzkumu

Máme ujasněné téma, víme, jakou otázku chceme zodpovědět a co konkrétně máme zkoumat. Materiály určené k bádání máme taktéž vybrány. Zbývá tedy popsat metodu, kterou výzkum provádíme.

Uvedli jsme, že naším záměrem je podrobit výzkumu písemný odkaz Jana Boska v knize *Můj život pro mladé, Preventivní systém* a doplnkově knihu *Don Bosko*. To znamená, že analyzujeme dokument. Analýza obecně rozebírá zkoumaný jev, rozlišuje v objektu zkoumání jednotlivé jeho části a odděluje podstatné od nepodstatného (Široký, 2010). Jestliže chceme k zodpovězení výzkumné otázky zkoumat zmíněné dokumenty podrobněji popsané v podkapitole 4.2, jeví se jako vhodná metoda analýza dokumentu. A při bádání díla osobnosti z 19. stol. tím spíše adekvátní, protože ta „je důležitá zvláště tehdy, když se jedná o časově vzdálené, historické události“ (Hendl, 2005, s. 132). Chceme-li pozorovat, identifikovat, vyhodnocovat obsah dokumentů a přihlížíme-li k výzkumným otázkám, konstatujeme, že používáme analýzu dokumentů. Obvyklý postup při analýze dokumentů bývá nejdříve kategorizace témat, posléze hledání výskytů reprezentantů dané kategorie (Hendl, 2005, s. 133).

Pro účely této práce je též důležité, abychom chápali myšlení zakladatele salesiánského díla. Pochopit něčí myšlení jistě úplně nelze, je ale možné alespoň se snažit o přiblížení se jeho mentalitě, pokusit se o nahlížení jevů jeho pohledem podle toho, jak on sám to popisuje.

Při výzkumu problému této práce, tedy při hledání prvků sociální práce v díle Jana Boska uplatňuje analýzu dokumentu, při níž užíváme některé hermeneutické prvky.

4.4 Průběh výzkumu

Pro potřeby této práce čili kvalitativního výzkumu díla Jana Boska jsme vytvořili následující postup, který nyní více objasníme a popíšeme. Stručně přiblížíme **průběh** výzkumu včetně jednotlivých etap.

1. Prvním krokem bylo studium zkoumaných materiálů knihy *Můj život pro mladé, Preventivního systému* a doplňkově životopisu *Don Bosko*. V nich jsme vyhledávali popisy situací nebo různé segmenty, které vykazují prvky sociální práce.
2. Druhým krokem bylo rozčlenění úryvků s těmito příklady do kategorií, které byly uskupeny do dvou oblastí.

Do první jsme zařadili kategorie zaměřující se na určitou cílovou skupinu:

- starost o rizikové děti a mládež
- starost o sociálně vyloučené – vězně
- pomoc sociálně slabým
- pomoc chudým – sirotkům

Do druhé oblasti jsme přiřadili kategorie zabývající se některými principy sociální práce:

- sociální solidarita
  - práce
  - rovný přístup a otevřenost
3. Poté vznikl výstup, který obsahuje:
    - komentované úryvky
    - charakteristiku situace
    - odpověď Jana Boska na danou situaci
    - obsažené prvky sociální práce
  4. A na závěr uvádíme shrnutí výsledků výzkumu.

V tuto chvíli je nám jasné, co a jak zkoumáme a hlavně s jakým cílem se do výzkumu pouštíme. Chceme prokázat a pojmenovat prvky sociální práce v díle Jana Boska. Kvalitativnímu výzkumu podrobujeme český překlad Pamětí v knize *Můj život pro mladé*. Používáme metodu analýzy dokumentu a užíváme některé hermeneutické prvky. Hledáme,

nacházíme, vybíráme prvky sociální práce, které pak řadíme do kategorií a následně předkládáme jako výstupy zkoumání.

5 Výstupy zkoumání

Dostáváme se k výsledkům výzkumu, tedy ke zprávě o provedeném výzkumu. Nejdříve předkládáme několik úryvků z Boskova života se zamyšlením, které nám může pomoci lépe pochopit Boskovo jednání a jeho vztah k lidem na okraji společnosti.

5.1 Uvedení do tématu

Výchozí předpoklad pro sociální práci spočívá v tom, problém **vidět**. Všimnout si nedostatku, tíživé sociální situace. To je první a základní skutečnost, od které se další práce odvíjí. Pokud nebudeme nedostatek nebo problém viděn a vnímán, pak nikdo nemá důvod pomáhat.

Boskovi tento předpoklad k vidění nechyběl. Jeho vlastní zkušenost chudoby z dětství mu otevírala oči pro chudobu druhých. Ve dvou letech mu zemřel mu otec, matka zůstala sama se třemi dětmi a tchyní. Toto období zná z vyprávění své maminky.

„Pět lidí muselo přežít, a právě toho roku úrodu zničilo strašné sucho. Ceny potravin ohromně stouply. (...) Matka mi mnohokrát vyprávěla, že chtěla-li rodinu uživit, musela sáhnout i na poslední zásoby. Pak sesbírala všechny peníze a dala je sousedovi Bernardu Cavallovi, aby se pokusil sehnat něco k jídlu. Byl to náš přítel. Prochodil mnoho trhů, ale nesehnal nic. Nedalo se nakoupit ani za ty nejvyšší ceny.“ (MŽM, s. 15)

Implicitně tedy od svého útlého dětství vnímal tíhu nedostatku. Přestože nerozuměl dění kolem sebe, všechno do sebe vstřebával. A následky bídy jistě pociťoval také explicitně. Poznal, co to obnáší, mít hlad.

Proto se mohla u něj rozvinout citlivost vůči strádání lidí v okolí. Vzrostla jeho schopnost vidět nouzi. Když začínal jako mladý kněz působit v Turíně, procházel městem a pozoroval život kolem sebe.

„Dosud znal pouze chudobu venkova. Netušil, že bída městských periferií je mnohem horší. (...) Městská předměstí byla semenišťem násilností, zločinnosti a zoufalství. Po ulicích se toulali mladíci marně hledající práci. Byli zkažení, zhrublí, schopní všeho.“ (Bosco, 1990, s. 98)

A dále...

„Don Bosko vzpomíná, že na lešeních viděl osmileté až dvanáctileté hochy přišlé často z velkých dálek. Dělal pomocníky zedníkům, přespávali pod mosty, a kde se dalo. Neměli pořádné oblečení, nikdo se o ně nestaral. Byli bledí, podvyživení, zanedbaní, lhostejní. Čím déle je don Bosko pozoroval, tím více ho zneklidňovala jejich bída a nelidský úděl. Stále silněji pociťoval, že pro ně musí něco udělat, že nesmí zůstat lhostejný k jejich osudu.“
(Bosco, 1990, s. 101)

V těchto konkrétních příkladech, možno vidět, jak spatřoval konkrétní bídu, mladé bezdomovce potulující se ulicemi Turína. Sledoval jejich nezaměstnanost a sociální vyloučení často spojené s nemocemi. To vše směřovalo k delikvenci a kriminalitě mladých lidí. Pozorování všech těchto jevů ho vedlo k akci. Nejdříve to bylo vnitřní nutkání, „že pro ně musí něco udělat“, následně rozhodnutí co to bude až konečně vlastní konání pro jejich záchranu.

5.2 Zaměření na cílovou skupinu

V hlavním zájmu Jana Boska byli mladí lidé, zejména ti nejohroženější. Byli většinou chudí, opuštění, někteří z nich delikventi. Z toho pramení kategorie, do kterých byly rozřazeny úryvky z Boskova díla.

5.2.1 Starost o rizikové děti a mládež

Rizikové děti a mládež byly hlavní cílovou skupinou pro činnost Jana Boska a vlastně veškerá jeho činnost se točila kolem této skupiny. Mládeži s rizikovým chováním ohrožené sociálním vyloučením zasvětil celý svůj život. Z tohoto důvodu věnujeme této kategorii více prostoru.

V počátcích své veřejné Turínské činnosti současně Bosko navštěvoval mladé delikventy ve věznicích a navazoval vztahy také s chlapci z ulice. V době, kdy byl již vysvěcený na kněze, avšak ještě studoval, bydlel jako jiní mladí kněží v tzv. konviktu³⁰. Na začátky setkávání s hochy z tohoto období vzpomíná takto.

---

³⁰ Konvikt je vzdělávací ústav (původně zřizovaný při klášterech) pro bohoslovce nebo studující kněze, poskytující studentům bydlení, stravu.

„Jedna skupina chlapců se stala mými přáteli hned po prvních dnech mého vstupu do konviktu. Jakmile jsem vyšel do ulic a na náměstí, už jsem je měl u sebe. Chodívali za mnou i do sakristie kostela konviktu. Neměl jsem zatím místo, kde se s nimi scházet, abych svému plánu práce s nimi dal pevnější základ.“ (MŽM, s. 97)

Při čtení těchto řádků shledáváme, že Bosko musel ty mladé čímsi přitahovat. Musel vyzařovat něco pozitivního ze svého nitra, co bylo pro obyčejné hochy z ulice poutavé. Potkával chlapce chudé, navyklé na venkovský povětšinou rolnický život. Často byli zdaleka a do města odešli za prací.

Zájem budí otázka, proč Bosko zmiňuje, že se k němu chlapci sami hlásili a chodili za ním a s ním. Zřejmě to považoval za důležité. Proč? Mohla mu obliba u mladých činit osobní uspokojení, jednoduše mu mohla být příjemná a budit v něm pocit vlastní potřeby. Ale uváděl by pak tento moment jako důležitý ve svých *Pamětech*? Nezmiňuje ho spíše proto, že se mu jeví jako důležitý pro jeho další činnost? Tento jev – hoši sami vyhledávají Boska, čekají na něj, chodí s ním, předpokládá jejich důvěru v něho a vzájemný vztah. Že Bosko vztah řadil mezi nejdůležitější principy své práce, svědčí sám *Preventivní výchovný systém* – „Vychovatel usiluje o přátelství s hochem, ...napomíná tak, že se nenarušuje srdečný vztah mezi vychovatelem a chlapcem.“ (PS, s. 61).

Bosko je již přesvědčen o svém životním úkolu, nachází ve světě svoje místo. Dospěl už k tomu, co chce dělat. Dobrý srdečný vztah stojí na začátku jeho působení jako základní předpoklad úspěšné práce s mládeží. Tak začala první oratoř, třebaže „neměl ... zatím místo“. Nedostatek místa zmiňuje pouze jako informaci, vysvětlení k tomu, proč chlapce bere s sebou do konviktu. Absence místa je sice problém, ale ne zásadní jako by byla absence vztahu.

„Většina chlapců byli kameníci, zedníci, štukatéři a dlaždiči. Pocházeli zdaleka. Neznali turínské farnosti, a ani v práci neznali nikoho, na koho by se mohli spolehnout. Zvláště ve svátečních dnech byli vystaveni množství mravních nebezpečí.“ (MŽM, s. 101)

Učedníci, pomocní dělníci byli v tomto městě uprostřed cizích lidí sami, protože přišli zdaleka. Na stavbách obvykle neměli u nikoho zastání, mistři s nimi nezřídka zacházeli stroze a nelidsky. Tito mladíci zůstávali pak venku vystaveni nejrůznějším hrozbám, tvořili ohroženou mládež, proto byla pro ně důležitá nabídka srdečného vztahu, nestrojeného přátelství a volného prostoru.

Proč se v Pamětech objevuje zmínka o původu chlapců, je zřejmé. Vyplývá z něho jejich nezakotvenost ve velkém městě, neznalost místních poměrů, bezprizornost, a tím i ohroženost. V nich vidí Bosko ty potřebné, ty kterým má „sloužit“, pro které má žít.

„Přes týden jsem je navštěvoval na pracovištích v dílnách a továrnách. Z těchto setkání měli chlapci velkou radost, protože viděli přítele, který se o ně stará. Také zaměstnavatelům to bylo po vůli a rádi přijímali do svých služeb chlapce, o které někdo přes týden i ve sváteční dny pečoval.“ (MŽM s. 101-102)

Zde Bosko popisuje, jak se těmto mladým dělníkům věnuje. Poskytuje jim svůj čas, projevuje zájem o ně. Zmiňuje na jedné straně radost chlapců ze setkání s ním, „protože viděli přítele, který se o ně stará“ a na straně druhé potěšení zaměstnavatelů. Opět se můžeme ptát, zda se jedná o Boskovo vlastní uspokojení, anebo o důležitý prvek v jeho filosofii práce s mladými lidmi. Jak jsme uvedli výše, velkou důležitost přátelského vztahu podporuje minimálně Preventivní výchovný systém. Vezmeme-li v potaz, že *Paměti* jsou psány pro pokračovatele salesiánského díla, utvrzujeme se v tom, že přátelský vztah je podle Boska významným. Ani osobní uspokojení Boskovo není nutné vylučovat. A proč píše okolnost, že „zaměstnavatelům to bylo po vůli“? Zřejmě tím chtěl Bosko ukázat prospěšnost své práce také pro ostatní společnost.

Později, kdy už oratoř několik málo let fungovala, ale prozatím se stěhovala z místa na místo, Bosko se svými snahami narážel na nepochopení jak ze strany obyčejných lidí, sousedů, tak i ze strany veřejných činitelů. Městský vikář a policejní náčelník markýz Michele di Cavour vyostřil odpor vůči existenci celé oratoře tak, že ji chtěl dokonce zrušit a zavřít. Možná víc než z dovádění chlapců měl obavy z vlivu Boskova na ně. Bosko ve svých *Pamětech* vzpomíná na rozhovor s ním. Pro nás je na tomto dialogu přínosné to, jak zakladatel salesiánského díla vyjadřuje cíle své práce a požadavky pro její dobré vykonávání.

„-Jste výborný kněz. Přijměte mou radu a pošlete ty darebáky domů. Mohou vám a úřadům napáchat jen těžkosti. Mám důkazy, že shromažďování těch spratků je nebezpečné, a proto je nemohu dovolit.

- Pane markýzi, odpověděl jsem, já se jen snažím, aby ti prostí kluci z lidu měli snesitelnější život. Nehledám finanční pomoc. Potřebuji jen kousek místa, kde by se mohli scházet. Svou činností snižuji počet těch, kteří končí ve věznicích.

- *Mýlíte se, otče. Vaše námaha je zbytečná. To místo vám dát nemohu, protože – znovu opakují – vaše shromažďování je nebezpečné. A bez mé pomoci neseženete prostředky na nájemné a výdaje. Opakují vám, nadále nestrpím, aby se s vámi ti parchanti scházeli.*
- *Říkáte, že má námaha je zbytečná. Ale výsledky, kterých jsem dosáhl, svědčí o opaku. Mnozí mladíci byli zcela opuštěni. Shromáždil jsem je a odvedl od špatné cesty a naučil je poctivému zaměstnání. Neskončili ve vězení jako dřív. Co se týká finančních prostředků, nikdy mi nechyběly. Jsou v rukou Božích. Aby Bůh uskutečnil velké plány, někdy si poslouží i skromnými prostředky.*
- *Budte trpělivý a poslechněte mě. Nadále již nemohu vaše shromažďování povolit.*
- *Markýzi, nezakazujete to mně, ale těm opuštěným chlapcům. Ženete je tím na nebezpečnou cestu.*
- *Mlčte! Nezavolal jsem vás sem kvůli tomu, abyste se mnou diskutoval. Působíte nepořádky, kterým chci udělat konec. Nevíte, že jakékoli veřejné shromažďování bez řádného povolení je zakázáno? ...“ (MŽM s. 123-124)*

Ponecháme stranou snahy o ovlivňování ze strany policejního náčelníka a jeho změny taktik. Zaměřujeme se na Boskovo vymezení svých snah a práce.

Snaží se o snesitelnější život pro hochy. Tím, že se s nimi schází a věnuje jim čas a sebe v podstatě provádí primární prevenci kriminality. Jedním z cílů sociální práce je zmírňování či řešení sociálních problémů. Je snaha o snesitelnější život snahou o lepší sociální podmínky?. Domníváme se, že ano. Domníváme se, že Boskova snaha o snesitelnější život hochů s malým prostorem zázemí ke scházení je vlastně řešení a zmírňování sociálních problémů.

Jediný požadavek, který má, je disponovat určitým prostorem, ve kterém mládež může hrát, trávit volný čas.

Bosko v hovoru s Cavourem argumentuje pozitivními výsledky své práce, uvádí příklady dobré praxe. Zdůrazňuje, že mu nejde ze strany Cavoura o finanční podporu, ale pouze o místo a souhlas. Co se týče peněžní stránky věci, je Bosko zcela odevzdán „Božím plánům“.

A naráží na vyslovené nepochopení, nebo dokonce neochotu a nechut' z řad vlivných. Na arogantní svévoli moci, ale také na zášť vůči mladým, kteří se nechovají zrovna vzorně.

Jiný příklad, kdy Bosko musel definovat svoje záměry a podle toho se rozhodovat a opouštět jiné aktivity. V době, kdy pracoval pro markýzu Barolová a vyučoval „její“

děvčata, souběžně navštěvoval mladé vězně a při tom se věnoval chlapcům z ulice, scházel se s nimi, učil je, hrál s nimi. Hrozilo jeho fyzické přetížení. Markýza mu navrhovala, ať se rozhodne buď pro oratoř, anebo pro útulek. Nabízela mu lepší finanční podmínky, a dokonce volný rok i více na zotavenou. Bosko odpověděl.

„Odpověď mám připravenou už dávno. Vy máte peníze a na mé místo můžete najít mnoho dalších kněží. Mí chlapci nemají nikoho. Přijímám tedy výpověď, přestože bych rád pro útulek dělal, co mohu. Všechn můj čas tak bude patřit opuštěným chlapcům.“ (MŽM s. 127)

Zřiká se jiných činností, které ho také naplňovaly kvůli práci pro potřebné, opuštěné chlapce. *„Mí chlapci nemají nikoho. Pokud je opustím, bude to jejich konec.“* Možná se v tom zrcadlí Boskův pocit nepostradatelnosti a nenahraditelnosti nebo vnitřní vědomí vlastního poslání k *„opuštěným chlapcům“*. Stranou ponecháváme Boskovo přetížení, nebudeme se pít po jeho příčinách. Bosko poznává a definuje cílovou skupinu svého snažení. Tvoří ji opuštění chlapci. Proč právě tito? *„Pokud je opustím, bude to jejich konec.“*

A v dalším v rozhovoru vystihuje podstatu svých záměrů. V revolučním období roku 1948 v Turíně probíhaly manifestace a markýz'd Azegli Boska přesvědčoval k tomu, aby se i s chlapci účastnil veřejné manifestace. Bosko odmítá mít co společného s politikou – ani pro ni, ani proti ní, a opět zajíždí na hlubinu a pojmenovává podstatu svého snažení. Při rozboru opět pomíjíme přesvědčovací taktiky pana markýze a dáváme pozor na vyjádření Boskovo.

„- Tak co tedy chcete dělat?

- Dělat to největší dobro. Vynaložit všechny síly, aby se stali dobrými křesťany, pokud jde o náboženství, a poctivými občany, pokud jde o občanské ctnosti.

- Chápu, co chcete říct. Ale chybuje. Jestliže se budete držet této zásady, všichni vás opustí a své dílo neudržíte. Je třeba zkoumat, poznávat ho a přizpůsobovat staré i moderní instituce současné době.

- Děkuji vám za vaši dobrou vůli a rady, které se mi snažíte dát. Navrhněte mi něco, kde by kněz mohl konkrétně uplatnit lásku k bližnímu, a uvidíte, že budu ochoten obětovat všechno, co mám, i život. Chci však stát vždy mimo politiku.“ (MŽM s. 175)

Bosko v tomto rozhovoru jasně formuluje svůj cíl „*dělat to největší dobro pro opuštěnou mládež*“ a vychovat dobré křesťany a poctivé občany. Staví na lásce k bližnímu a tento cíl se během jeho života neměnil.

Všímáme si, jak se Bosko již drží cílové skupiny „*pro opuštěnou mládež*“. Pojmenovává náplň své práce – „*co největší dobro*“. To je sice dosti abstraktní pojem a navíc je nad rámec sociálních služeb i sociální práce vůbec. Ale je to vyjádření Boskovy snahy. Vychovat dobré křesťany a poctivé občany je zase cílem výchovným. Dobrý křesťan je sice kategorií náboženskou, ale je předpokladem pro poctivého občana. A ten je zase v zájmu fungující společnosti.

V tomto uvedeném rozhovoru se setkává, už ne s arogancí moci, nýbrž s jinými zájmy. V tomto případě Bosko obhajuje, proč chce i se svými chlapci stát mimo politické snahy a občanské aktivity. Pro dokreslení situace dlužno dodat, že podobné manifestace nebyly jednoznačně dobré a že nebyly podpořeny biskupem (arcibiskupem?). V této souvislosti lépe chápeme Boskovu odtazitost od politiky a fixaci na podstatu své služby, kněžské služby.

Charakteristika situace

Vidíme Jana Boska, na něhož se „lepší“ turínští výrostci 19. století. Ti pocházejí z chudých poměrů z okolních vesnic, a v průmyslovém městě se ocitli kvůli výdělkům, kvůli práci nebo jen proto, že je rodiče nemohli uživit. Při pracích v továrnách nebo na stavbách jsou levná pracovní síla bez zázemí přátelských vztahů, vystaveni ohrožení, rizikům. U Jana Boska nacházejí nabízené přátelství.

Bosko navštěvuje učedníky a mladé dělníky na stavbách či v továrnách. Tyto návštěvy zaměstnavatelé vítají, oceňují to, že učňové či nádeníci již mají zázemí, a nejsou tak zcela vykořenění.

Naznačují se problémy s místem pro oratoř, často chybí prostor nebo jsou Bosko s chlapci ze stávajícího prostoru vyháněni.

Objevují se problémy s pochopením. Lidé vlivní a ti, kteří mají veřejnou moc, nechápou a nepřijímají Boskovo dílo. Ani ti, kteří vidí v množství chlapců možnost, jak politicky ovlivňovat veřejné dění, ho nemohou pochopit, protože mají úplně jiné, diametrálně odlišné cíle. Mnohdy ho ale nechápou ani lidé bližší, poskytující mu zpočátku zázemí a lepší podmínky.

Situace bývají náročné až vyhocené, Bosko se musí rozhodovat.

Odověď' Jana Boska na danou situaci

Všimá si osamocené mládeže, **uvědomuje** si její ohrožení.

Pozorujeme jeho touhu **pomoci těm nejohroženějším**, zachránit je od zla - od mravního nebezpečí, jak píše. To se jeví, jako výrazný, snad úplně nejzásadnější motiv Boskovy činnosti.

Chce dát základ své práci, **formuluje** její **cíl**, který se v této práci objevuje častěji. Vychovat poctivého občana a dobrého křesťana.

Ohrožené rizikové mládeži **poskytuje** svůj čas a za přispění jiných i místní prostor k aktivnímu trávení volného času. Tak dává základy oratoři. Poskytuje zázemí v náboženském životě (uskutečňuje katecheze, uděluje svátosti). Ale hlavně, **nabízí** svoje **přátelství**, nabízí otcovský **vztah**, projevuje zájem. Tím koná primární prevenci asociálního chování.

Při rozhovoru s tím, kdo má politickou moc a vliv, používá argumenty, na rozdíl od toho mocného, který používá mocenské restriktce. Bosko **se drží svého cíle** vychovat poctivého občana a dobrého křesťana.

Obsažené prvky sociální práce

Jan Bosko poznává a definuje **ohroženou mládež**, ve které poznává cílovou skupinu svého působení. Zaměřuje se na **pomoc ohroženým** (dokonce nejohroženějším), věnuje jim svůj čas, svoje přátelství, zkrátka s nimi pracuje. Tak **zmírňuje sociální problémy**, dnes bychom řekli rizikové mládeže, a předchází jejich kriminalitě. Koná tak **sekundární prevenci**. Tím je jeho činnost prospěšná celé společnosti, čímž naplňuje další cíl sociální práce – **chránit společnost** před riziky a ohroženími ze strany ohrožené nebo delikventní mládeže.

5.2.2 Starost o sociálně vyloučené – vězně

V období turínských začátků, ještě před tím, než se Bosko začal pravidelně scházet s chlapci a pracovat s nimi, navštěvoval mladé vězně.

„Zde (ve vězení) jsem se naučil poznávat velikost zloby i bídy člověka. Pohled na to, jak tolik zdravých, urostlých a inteligentních chlapců od dvanácti do osmnácti let zahálí, jak je sužují štěnice a vši a jak nemají, kdo by jim řekl dobré slovo, mě naplnil hrůzou.

Ti nešťastní chlapci byli skvrnou naší vlasti a hanbou rodin. Byli poníženi až k ztrátě vlastní důstojnosti. Nejvíce mě však znepokojovala skutečnost, že mnozí z nich po návratu na svobodu

byli rozhodnuti žít jinak a lépe, po krátkém čase však byli za mřížemi zase. Snažil jsem se pochopit proč. Zjistil jsem, že se často dostali za mříže proto, že byli ponecháni sami sobě. Pomyslel jsem si: Tito chlapci by potřebovali venku najít přítele, který by se o ně staral, pomáhal jim, učil je a v neděli je vodil do kostela. Pak by se snad znovu nezkazili, nebo by se alespoň nevraceli do vězení.“ (MŽM, s. 96)

Ve věznici se Bosko dotýká lidské bídy, setkává se s lidskou zlobou. Vidí dvě sféry neštěstí a nedobroty. První je bída, zloba a hlavně nedostatek dobrého, vřelého vztahu „nemají, kdo by jim řekl dobré slovo“. Druhá zóna, které se budeme více věnovat později, je zahálka zdravých, schopných chlapců. Těžko říci, co z toho všeho ho naplnilo hrůzou více. Zloba a bída, zahálka, absence dobrých vztahů, to všechno spolu souvisí. Co tyto pojmy spojuje? Zdá se, že nedostatek dobra. Ve zlobě dobro není vůbec. Může být nanejvýš spravedlivý hněv, rozčilení, ale zlobou zpravidla rozumíme stav, kdy se dotyčný člověk užírá sám a navenek vysílá negativní signály. Bída bývá chápána nejen jako chudoba materiální, ale také psychická a spirituální. Zahálka, nicnedělání těch, kteří mají všechny dispozice k práci, vede ke znechucení, apatii a může vést také k té zlobě. Sociální vyčlenění vězněných mladých lidí je tak ponižující, až u nich vede ke ztrátě pocitu vlastní lidské důstojnosti. To vše může člověka dovést až k beznaději. Ztráta naděje, to je něco hrozného. Člověk před sebou nevidí ani náznak možnosti zlepšení vlastní situace. V tomto kontextu můžeme lépe rozumět Boskovu naplnění hrůzou. A také v těchto jeho postřezích můžeme sledovat hnací motor jeho konání. Můžeme si Boskovo dílo vysvětlovat tak, že se snažil vracet nebo dávat mladým lidem vyloučeným ze společnosti naději.

Zaběhnuté pořádky a fungování společnosti vedou u mladých vězňů k recidivě. Tato skutečnost Boska podle jeho slov znepokojuje. Proto pátrá po příčinách toho jevu a nachází ji právě v chybějícím přátelském vztahu „*potřebovali venku najít přítele*“. Rozhodne se nabídnout sám sebe ke vztahu. Zůstává otázka, zda se myšlenka zrodila až po zkušenosti z vězení, ale není to otázka podstatná. Pravděpodobné je, že ta myšlenka zrála již dlouhou dobu a tato zkušenost byla posledním impulzem k rozhodnutí.

Tak tuto ideu přivádí ve skutek. Stává se přítelem mnohých odsouzených a vztahy navázané s hochy ve vězení trvají dále i po jejich propuštění na svobodu. V první oratoři bylo jistě více hochů propuštěných z vězení. Bosko tedy provádí terciární prevenci.

Pomoc těmto vyhoštěným se jeví jako původní pohnutka k Boskově činnosti, k fungování oratoře. To se ukazuje v následujícím textu.

„Myslel jsem zvláště na ty, kteří byli propuštěni z vězení. Přesvědčil jsem se, že pokud chlapci, kteří znovu dostanou na svobodu, najdou přítele, který se o ně postará, věnuje se jim o nedělích a svátcích, najde jim práci u nějakého poctivého zaměstnavatele a někdy za nimi zajde i v týdnu, zapomenou na minulost a začnou žít správně.“ (MŽM, s. 99)

Po čase fungování takových přátelství si Bosko svou teorii potvrzuje. Chlapci na svobodě nachází přítele, který jim pomáhá, „zapomenou na minulost a začnou žít správně“. Také z dalších úryvků je zřejmé, že tím přítelem myslí sebe, že on Bosko se jim chlapcům z vězení věnuje, „najde jim práci u nějakého poctivého zaměstnavatele a někdy za nimi zajde i v týdnu“. Tak napomáhá zaměstnanosti.

Tady se nabízí otázka, zda za sociální práci můžeme považovat konání někoho za někoho (místo někoho). Bosko sám najde práci pro chlapce. Nepíše se, že chlapci hledají a Bosko jim pomáhá, a tak je vede k samostatnosti. Píše se dál, že **najde práci u poctivého zaměstnavatele**. Možná byl skutečný problém tehdejší doby i v tehdejší situaci a zvláště pro chudé hochy z daleka sehnat práci u poctivého šéfa. Z tohoto pohledu je Boskova pomoc mladíkům z vězení počátečním impulsem k samostatnému poctivému životu. Vlastně není moc pravděpodobné, že by si hoši dovedli práci sami a úspěšně sehnat.

Navázané kontakty s chlapci ve věznicích nadále udržoval i v době, kdy už začínal uskutečňovat oratoř, zatím bez stálého místa.

„Každou sobotu jsem chodíval do věznice s batohem plným ovoce, bochníků a tabáku. Mým cílem bylo udržovat kontakt s chlapci, kteří se tam dostali často nikoli vlastní vinou, pomáhat jim, získat si jejich přátelství a pozvat je do oratoře, jen co se z tohoto smutného místa dostanou ven.“ (MŽM, s. 101)

Bosko se stará, navštěvuje vězně, doplňuje, co jim chybí. Kromě materiálních věcí nabízí přátelství, tak jak se k tomu rozhodl dříve. Zde dochází k posunu v cíli. Bosko si chce získat přátelství těch hochů, nejenže je on nabízí. Považuje za důležité, aby vztah fungoval z jejich strany, aby pak přišli do již fungující oratoře.

Bosko také svoje působení promýšlí a radí se o problému. V následujícím úryvku vzpomíná svého rádce dona Borela.

„Často jsem se k němu obracel o radu, jak zlepšit práci ve věznicích (kde působil) a jak stanovit důležitá pravidla pro účinnou práci mezi chlapci.“ (MŽM, s. 105)

Bosko se o problém práce ve věznicích zajímá. Chce jí dát systematický řád a pravidla, aby práce s hochy byla efektivní. Proto se radí s někým jiným, s tím, kdo ale tu práci zná. Můžeme říci, že se jedná o předobraz případové supervize.

Charakteristika situace

Mladí lidé zavření ve věznicích již jsou cele vyloučení ze společnosti. Trpí absencí podnětných sociálních vztahů, nedostatkem zájmu blízkého člověka. Lidem chybí zaměstnání (ve smyslu činností), nudí se, zahálí, následkem toho bývají dlouhodobě deprivováni, což vede často k znechucení a apatii. Tyto vězněné vede jejich „odpojenost“ od ostatní společnosti k větší nedůvěře vůči lidem i vůči sobě. Zvláště mladým vězňům se ještě více snižuje vlastní sebevědomí. Jejich nedostatečné dovednosti ještě více podporují nízké sebehodnocení a pocity méněcennosti. Výsledkem pobytu ve věznicích 19. stol., kdy hygiena nebyla zrovna silnou stránkou, bývalo často špatné zdraví.

Odpověď Jana Boska na danou situaci

Bosko objevuje člověka v nouzi, v odloučenosti, **rozpoznává** jeho bolest (zlobu a bídu), život bez lidské důstojnosti.

Přemýšlí o tíživé situaci mladého člověka, je jí **otřesen** „...mě naplnil hrůzou“ a **znepokojen** „...mě však znepokojovala skutečnost, že mnozí z nich po návratu na svobodu byli rozhodnutí žít jinak a lépe, po krátkém čase však byli za mřížemi zase“. **Rozvažuje o příčinách**, které k takové situaci vedly „...Snažil jsem se pochopit proč“. Přemítá a **uvažuje o prevenci a nápravě** současného stavu.

Nachází odpověď – „*potřebovali venku najít **přítele***“, který by jim **pomohl**, který se **postará**.

Pak se rozhoduje a sám **jedná**. Oslovuje vyloučeného člověka, navazuje s ním kontakt, buduje osobní vztah, pozitivně ovlivňuje vývoj situace, pomáhá mu, uspokojuje jeho potřeby (které může) „*s batohem plným ovoce, bochníků a tabáku*“. Provádí terciární prevenci.

Obsažené prvky sociální práce

Bosko pozitivně ovlivňuje stav a situaci lidí sociálně vyloučených, provádí tak **sociální rehabilitaci**. Nabídnutím přátelského vztahu se snaží předcházet recidivě delikventního chování mládeže, tak činí **terciární prevenci**.

5.2.3 Pomoc sociálně slabým (podpora zaměstnanosti)

Boskova pomoc hochům v zaměstnání není jednorázová. Průběžně se zajímá o pracovní podmínky mladých dělníků nebo řemeslníků. Navštěvuje chlapce v místech, kde pracují, a v případě potřeby zasahuje.

„Když někdo neměl práci nebo měl mizerného zaměstnavatele, hledal (Jan Bosko) tak dlouho, dokud mu nesehnal vhodné zaměstnání u poctivého křesťana. ... Poslechl, chodil, vylézal na lešení, procházel dílnami. Často stačilo pár slov, aby bylo lépe.“ (Bosco, 1990, s. 112)

Zde hovoří Bosko o svých, můžeme říci, oratoriánech nebo o mladících se kterými byl ve spojení. *„Když někdo neměl práci nebo měl mizerného zaměstnavatele“*, jinými slovy, byl v nepříznivé sociální situaci nebo v těžké pracovní situaci, kterou nezvládal řešit vlastními silami. Bosko to bere jako výzvu ke své aktivitě. Proč? Chce pomoci. *„Hledal tak dlouho, dokud mu nesehnal vhodné zaměstnání u poctivého křesťana.“* Setkáváme se s tím, že Bosko hledá, shání vhodné zaměstnání za hochy, stejně jako výše (viz 5.2.2) *„najde jim práci u nějakého poctivého zaměstnavatele“ (MŽM, s. 99)*

Práce je důležitá jak pro udržení zdravého sebevědomí, tak pro výdělek a tudíž pro samostatnost a soběstačnost mladých lidí. Bosko považuje za důležité to, aby hoši pracovali a něco dělali, poněvadž člověk potřebuje práci ke své realizaci. Považuje za důležité, aby díky zaměstnání byli zařazení ve společnosti jako právoplatní, plnohodnotní občané. Tak pomáhá, hledá, shání vhodná místa, a tím spěje ke zlepšení sociálně pracovní situace chlapců.

„Často stačilo pár slov, aby bylo lépe.“ Pár Boskových slov. On vyjednává a snaží o zlepšení pracovního prostředí, zajišťuje tak kvalitnější a rovnoprávnější pracovní podmínky svým chlapcům.

„Protože měl na mysli jen jejich dobro, vyhledával jim práci a uzavíral se zaměstnavateli smlouvy se čtyřmi zárukami: požadoval pro ně pravidelný plat, práci ve své profesi, přiměřený čas na odpočinek a volno ve sváteční dny, aby je mohli svítit. Tím se stal prvním průkopníkem pracovních dohod se zaměstnavateli a bděl nad jejich dodržováním.“ (Bosco, 1990, s. 143)

Boskova práce ve prospěch mladých dělníků, jejich rovného postavení v zaměstnaneckém poměru byla dána tím, že *„měl na mysli jen jejich dobro“*. Čtyři záruky pracovní smlouvy byly skutečným novátorstvím a znamenají důležité aspekty i v současnosti.

Neopomeneme poznámku ohledně pracovních dohod, a to, že Bosko „bděl nad jejich dodržováním“. Z toho vyplývá, že bylo třeba, aby někdo dohlížel a pomáhal hochům uhájit práva, která si většinou sami nebyli schopni ubránit.

Charakteristika situace

Spatřujeme nedobrou sociální situaci mladých dělníků, kteří se stávali obětmi kapitalistického vykořisťování. A sledujeme Boskovo jednání ve prospěch těchto mladých zaměstnanců.

Odpověď Jana Boska na danou situaci

Bosko vidí nepříznivou sociální situaci, tomto případě nedobré pracovní podmínky, a **jedná. Hledá** vhodnější zaměstnání. I **nadále navštěvuje** pracovní místa a sleduje pracovní podmínky mladých lidí, kteří si kolikrát nedovedou lepší podmínky prosadit. Bosko zasahuje a u zaměstnavatelů **vyjednává** podmínky **lepší**, a zasazuje se o sjednávání **pracovních dohod** se zaměstnavateli.

Obsažené prvky sociální práce

Bosko provádí **terénní sociální práci** zaměřenou na **podporu zaměstnanosti**, na podporu zaměstnanců a jejich rovnoprávného postavení ve vztahu k zaměstnavatelům. Tak se výrazně angažuje v **podpoře zaměstnanosti**.

5.2.4 Pomoc chudým (a sirotkům)

V době, kdy Bosko stále neměl trvalé místo pro svoji oratoř, se pravidelně scházel s několika hochy, kterých postupně přibývalo. Věnoval chlapcům svůj čas a energii a také materiální věci potřebné k životu, které se hochům nedostávaly. Našli se i příznivci, kteří Boskovi v jeho díle pomáhali.

„Don Guala a don Cafasso (turínští kněží) byli šťastni, že to (oratoř) dělám. Rádi mi dávali obrázky, letáčky, knížečky, medailky, křížky, abych měl co rozdávat. V nouzi mi dávali také peníze na nákup oblečení. Některým chlapcům hledajícím práci poskytovali chleba po celé týdny.“ (MŽM, s. 101)

Kolegové zásobili oratoř materiálem na odměny nebo jen malé upomínky a dělali to rádi - „*Rádi mi dávali obrázky....*“. Že na to Bosko upozorňuje, může znamenat, že také on takové drobnosti rád přijímal. Že považoval za důležité chlapce, ač malými drobnostmi, obdarovávat.

Zmínka o chudobě ukazuje, že zabezpečení základních potřeb byl první a základní předpoklad dalšímu Boskovu působení, výchově. Ve větě „*V nouzi mi dávali také peníze na nákup oblečení.*“ tušíme starost Jana Boska o svoje chovance. A také z ní rozumíme, že sám Bosko už neměl prostředky. A velmi vítal pomoc od svých přátel.

Boskovi podporovatelé zapříčinili, že sám Bosko mohl hochům poskytovat zázemí včetně jídla a ošacení pro potřebné. Bez pomoci svých přátel se neobešel.

Po několika letech se podařilo koupit kůlnu v turínském předměstí Valdoco, a tím získat místo pro oratoř. Na přilehlých loukách si mohli hoši hrát a sportovat. Chlapci upravili z kůlny společně kapli. Pak postupně Jan Bosko nejdříve pro chlapce a pro oratoř pronajímal další prostory k bydlení, nejprve několik místností, později celé domy. Na Valdoco se později přestěhoval a bydlel zde i se svou matkou. Ovšem nadále se potýkali se základními nedostatky, dennodenně museli čelit existenciálním potížím.

„Ale z čeho žít, co jíst a jak platit nájem? Mnozí chlapci mě každou chvíli prosili o chleba, boty, košile, ošacení. Byly pro ně nezbytné, museli denně chodit do práce.“ (MŽM, s. 152)

Naznačují se zde problémy s nedostatkem jídla a oblečení. Bosko tyto problémy přijímá za své a uspokojení těchto základních lidských potřeb bere jako předpoklad ke svému působení. Nelze pouze vychovávat a vyučovat katechismus, aniž by se postaral o základní zabezpečení hochů.

Potřeby mladých, kteří došli do Turína a dostali se k Janu Boskovy, narůstaly. Respektive přibývaly další. Některým mladým chybělo bydlení. Tak jim Bosko začal poskytovat i ubytování.

„Mnozí chlapci, kteří přišli do Turína, chtěli pracovat a žít jako dobří křesťané. Čekaly na ně ovšem velké obtíže. Zpočátku neměli ani jídlo, ani vhodné oblečení, především však neměli kde bydlet. Pokusil jsem se ubytovat některé z těch, kteří neměli kam hlavu složit.“ (MŽM, s. 159)

Nezřídka se stávalo, že tito chudí chlapci ukradli deky, prostěradla i slámu (na které se spalo) a zmizeli. Přesto od roku 1847 Bosko nabízel a poskytoval přístřeší více chlapcům, ze začátku kvůli nedostatku místa však maximálně dvěma.

Na chudé a potřebné pamatoval v neposlední řadě také v pravidlech oratoře.

„Přednostně se přijímají chlapci chudobnější, opuštěnější a nevzdělanější, protože ti jsou více vystaveni pokušení, které by je odvádělo od cesty spásy.“ (MŽM, s. 157)

Tímto zakotvil starost o chudé do pravidel oratoře. Současně vysvětluje důvod. Aby nebyli tolik *„vystaveni pokušení, které by je odvádělo od cesty spásy.“* Takže znovu vysvítá jeho primární cíl zachránit duše.

Charakteristika situace

V těchto příkladech pozorujeme buď přímo, nebo v náznacích lidi soužené problémem chudoby. Většinou mladí oratoriáni nemají základní věci potřebné k životu. Často ani sám Bosko, jejich vychovatel a zastánce nemá. V tom případě se najde někdo, kdo má a rozdělí se. *„V nouzi mi dávali také peníze na nákup oblečení.“* Chudoba některých je tak velká, že kradou.

Odpověď Jana Boska na danou situaci

Bosko svým jednáním **odpovídá na konkrétní** události a situace konkrétních lidí. Nemají co jíst? **Dává jim chleba**. Nemají co na sebe (nebo mají pouze staré a otrhané oblečení)? Dává jim **ošacení**. Nemají kde spát? Poskytuje jim **ubytování**. Rozdává jídlo a šaty zajisté jedině pokud má z čeho. Nejednou se stane, že také on sám je odkázaný na pomoc a dary od druhých lidí, tudíž zakouší sám na sobě pocit, respektive prožitek chudoby.

Spatřujeme též, že **chudí** mladí lidé mají prioritu. *„Přednostně se přijímají chlapci chudobnější, opuštěnější a nevzdělanější.“* To proto, že Boskův prvotní cíl je záchrana duší. Proto odstraňuje chudobu tak, jak může, aby mladé mohl vychovávat, a to především nábožensky.

Obsažené prvky sociální práce

Bosko tím, jak pomáhá chudým mladým lidem, tím, že je živí a šatí, **zmírňuje** jejich **nepříznivou sociální situaci**, v tomto případě chudobu. V případech potřeby poskytuje **pobytové služby**, řečeno současnou terminologií.

5.3 Principy sociální práce

Při práci pro potřebné mladé lidi Bosko uplatňoval některé principy, které nacházíme v sociální práci. Proto následující úryvky jsou rozděleny do oblastí podle principů, na které se v nich upozorňuje.

5.3.1 Sociální solidarita

Nejenže Jan Bosko konal něco přímo pro konkrétní ohroženou mládež, ale také se snažil mladé lidi vést ke vzájemné solidaritě. Přestože princip sociální solidarity je termínem sociální politiky, a tak záležitostí státu, Bosko považoval za významné podporovat a vést svoje svěřené ke vzájemné solidaritě.

*„Prvního června toho roku jsme zahájili dílo Společnosti **vzájemné pomoci**.³¹“* (MŽM, s. 189)

Bosko založil mezi chlapci oratoře Společnost vzájemné pomoci v roce 1850. Její fungování po provozní stránce obnášelo společnou pokladnu, malé individuální příspěvky, dobrovolné dary k hrazení denních potřeb nezaměstnaného nebo nemocného mladého dělníka. Trvala 8 let.

Charakteristika situace

V revoluční Evropě bylo množství sociálních problémů. Velké chudobě a z ní pramenící delikvenci a kriminalitě mládeže jsme se již věnovali. Všimli jsme si taktéž potíží v zaměstnanosti. Za této situace přišel Bosko s přímou pomocí potřebným. Protože byl předně vychovatel, jak sám zdůrazňoval a v této práci jsme o tom také pojednali, vychovával, vedl své svěřence k solidaritě s druhými jejich kolegy.

---

³¹ Společnosti vzájemné pomoci začaly v Piemontu vznikat po roce 1820. Jejich cílem bylo, aby si dělníci vzájemně pomáhali ve zdravotních a finančních těžkostech a podporovali se proti příkořím ze strany zaměstnavatelů.

Odpověď Jana Boska na danou situaci

Proto založil výše zmíněnou Společnost vzájemné pomoci.

Obsažené prvky sociální práce

Sociální solidarita pravděpodobně není prvek sociální práce, ale jako princip sociální politiky ji můžeme vztáhnout i k sociální práci. Třebaže vedení k solidaritě může být více výchova.

5.3.2 Práce

Výrazným fenoménem v díle Jana Boska práce. Práce je důležitá jakožto zdroj obživy (viz. 5.2.3.), ale také je významná práce sama o sobě, jako činnost či aktivita.

U Jana Boska se objevuje jako závažný element výchova k práci. Na začátku se můžeme zamyslet nad tím, zdali je výchova k práci spíše výchova, anebo spíše sociální práce. Výchova je to jistě. Jednak je slovo výchova obsaženo už v pojmu a jednak výchova k práci vyžaduje záměrné působení na člověka s jasným cílem. Je chtěno, aby ten člověk pracoval, byl aktivní. Zároveň ale platí, že ten, kdo má co dělat a nezahálí, je také prospěšný celé společnosti. V tomto případě se jedná o aspekt sociální práce.

Jak jsme tedy předeslali, práce a výchova k ní zaujímala důležité místo v celém díle Jana Boska. Vraťme se nyní na počátky jeho působení, a to do věznice. Tam byl Bosko stržen pohledem na mladé hochy, kteří nemají, co dělat a lenoší. Ve skutečnosti vlastně velice trpí.

Pohled na to, jak tolik zdravých, urostlých a inteligentních chlapců od dvanácti do osmnácti let zahálí, jak je sužují štěnice a vši a jak nemají, kdo by jim řekl dobré slovo, mě naplnil hrůzou. (MŽM, s. 96)

Tento úryvek z vězení již známe. V této chvíli nás ovšem více než nedostatek vlídného přátelského vztahu, zajímá zahálka a nicnedělání mladých lidí v plné síle. Boska tento kontrast naplnil hrůzou. Rozpor mezi tím, co je a tím, co může být. V termínech „*tolik zdravých, urostlých a inteligentních*“ se skrývá velké množství potenciálu práce a činnosti. Tyto možnosti zůstávaly nevyužity „*tolik...zahálí*“. Boska mohla naplnit hrůza z té nevyužité energie uvnitř mladého člověka. Mohl chtít mladé chránit nejen před vězením jako omezením osobní svobody, ale také před nicneděláním a mohli bychom říci před vlastním „uhníváním“. Ať už byly jeho motivy jakékoliv, důležitost práce zdůrazňuje i v jiných textech.

Předkládáme několik řádků z pravidel oratoře, kde zase význam práce shrnuje do apelu vychovatelům a asistentům (více k asistenci 3.2.2.2.).

„Každý at' má nějaké řemeslo nebo zaměstnání, jelikož zahálka a nezaměstnanost jsou pramenem všech neřestí a pak je jakékoli náboženské poučování zbytečné. Kdo by byl nezaměstnaný a chtěl něco dělat, může se obrátit na asistenty a ti mu pomohou.“ (MŽM, s. 156)

První výzvou je, že každý má mít práci (řemeslo nebo zaměstnání). Kromě varování před zahálkou, vyzdvihoval Bosko dovednost nějakého konkrétního řemesla. Čímž vlastně říká, že je žádoucí něco dobře umět a také se tím žít. Proto postupně otvíral řemeslné dílny - obuvnickou, krejčovskou, knihvazačskou, tiskárnu a zámečnickou (Bosco, 1990, s. 203-204), ve kterých učil chlapce a připravoval z nich odborné pracovníky pro konkrétní profesi a současně je zaměstnával. Vyučení odborníci by se už jistě neztratili ani na trhu práce (opět hledisko sociální práce).

Druhým aspektem je nabídka, možnost, kam se mohou obrátit ti, kteří nemají co dělat a chtějí něco dělat. Mohou přijít k asistentům, kteří jim mají pomoci. V tomto případě se jedná o práci jakožto činnost, aktivitu.

Podle úryvku vidíme v práci nutný předpoklad pro další výchovu i vzdělávání. Bosko říká jinými slovy, že bez práce, čili při „nicnedělání“, je náboženské vzdělávání zbytečné. Znovu klade na nejvyšší příčky pomyslného žebříčku svého díla náboženskou výchovu. Ale zpět k práci jako předpokladu pro výchovu. Bez práce je jakékoliv vzdělávání zbytečné, píše Bosko. Každé vzdělávání totiž vyžaduje práci. Ovšem můžeme to říct i obráceně a to tak, že prací je možno se učit. To by znamenalo, že práce je jedním z výchovných prostředků. Jenže Bosko předkládá práci jako předpoklad k další činnosti. Jako další činnost uvádí náboženskou výchovu. A tak chlapce, kteří nemají co dělat, směřuje na asistenty, aby od nich získali možnosti pracovního uplatnění.

Povšimněme si, že v krátkém úryvku Bosko mluví jak o práci odborné, zaměstnání, tak zároveň o práci jako činnosti, opaku zahálky. Je zajímavé, že se tyto aspekty prolínají.

Dále vyvstává otázka, zda může být práce prostředkem sociální práce? Spíš bychom řekli, že jedním z úkolů sociální práce je pomoc k sehnání zaměstnání jako výdělečné činnosti.

Důraz na úlohu asistentů a vychovatelů zvláště při aktivizaci hochů klade Bosko také v preventivním výchovném systému. Na asistentech spočívá určitá míra odpovědnosti i za to, aby hoši měli, co dělat.

...ať nikdy nenechají hochy nezaměstnané... (PS, s. 61)

Zde je myšlena spíše aktivní činnost v obecné rovině, a ne zaměstnání jako pracovní příležitost. Ať hoši mají co na práci. Za povšimnutí stojí to, že je tato výzva zařazená ve výchovném systému. Tedy že vedení k práci je součástí výchovy.

Charakteristika situace

Vidíme nejdříve velký pracovní potenciál, který zůstává nevyužit ve vězení. Také pozorujeme potřebu práce jako činnosti i jako prostředku k zajištění živobytí. Pro lepší přehled nyní shrneme hlediska problematiky práce a zaměstnání obecně i konkrétně u Jana Boska včetně jeho činností pro podporu zaměstnanosti, jak jsme uvedli v podkapitole 5.2.3.

Nejdříve uvádíme dva pohledy na práci obecně:

1. Práce jako činnost – jako uspokojení lidských potřeb (potřeba něco dělat, potřeba seberealizace).
2. Práce jako zaměstnání u někoho za výdělek – jako zdroj obživy; zároveň prospěch pro společnost.

Dále připomínáme přístupy k práci, jak je zaujímal Jan Bosko:

- a) Práce jako nutnost a **předpoklad výchovnému působení** a práce jako výchovný prostředek.
- b) Získávání a zvyšování kvalifikace, zaměstnávání mladých lidí a vyjednávání lidsky důstojných podmínek v jejich zaměstnání.

Odpověď Jana Boska na danou situaci

Bosko vidí nedostatek, pracovní nevytíženost u mladých schopných lidí, uvědomuje význam práce pro člověka. Proto ukotvuje činnost a aktivitu mladých do pravidel oratoře. Také vyjadřuje důležitost odborných dovedností, proto zakládá a provozuje **řemeslné dílny**.

S tím souvisí to, že vzdělává hochy v konkrétních oborech, čímž jim dodává **kvalifikaci**, aby se mohli uplatnit na trhu práce. Současně jim **poskytuje zaměstnání**.

Obsažené prvky sociální práce

Vedení k práci a činnosti ve smyslu prospěšnosti druhým a tím i celé společnosti je prvkem sociální práce samo **vedení k práci**. Další složkou sociální práce je **dodávání kvalifikace** mladým pro jejich lepší uplatnění na trhu práce.

5.3.3 Rovný přístup a otevřenost

Principy sociální spravedlnosti a lidských práv jsou pro sociální práci klíčové. Tedy i rovný ve smyslu rovnoprávný přístup k vychovávaným hochům je jednou z důležitých zásad sociální práce.

Uvádíme zde vybrané věty z pravidel oratoře. Nejdříve se vyjadřuje, koho oratoř přijímá.

Je možné přijmout všechny mladé bez rozdílu hodnosti a postavení. (MŽM, s. 156)

První dispozicí oratoře je její otevřenost vůči všem mladým lidem. Žádné společenské postavení ani hodnost nemá vliv na přijetí dotyčného do oratoře.

Nezáleží na tělesném postižení, jen at' nemají nakažlivou chorobu nebo u společníků nevzbuzují odpor, aby tak jeden neodradil od oratoře mnohé. (MŽM, s. 156)

Prezentuje se, že ani tělesné postižení není bariérou vstupu do oratoře. Objevuje se zde ovšem negativní vymezení cílové skupiny. Nepřijímá se nikdo s infekční chorobou ani ten, kdo vzbuzuje odpor společníků. Tímto opatřením se chrání většina od nakažení nebo „*aby tak jeden neodradil od oratoře mnohé.*“ Pod tímto vysvětlením můžeme lépe chápat toto tvrdé opatření, i když nevíme přesně, co vzbuzuje odpor.

Při vstupu do oratoře a za pobyt v ní se neplatí. (MŽM, s. 156)

Důležité kritérium v době a prostoru Jana Boska je bezplatnost jeho nabídky, dnes bychom řekli služeb. O chudobě a těžkých sociálních podmínkách jsme již pojednali v předchozích podkapitolách. V uvedeném duchu chápeme i tuto zásadu otevřenosti.

Do této oratoře má svobodný přístup každý, ale všichni musí poslouchat pokyny zaměstnanců, náležitě se chovat při rekreaci, v kostele i mimo oratoř.“ (MŽM, s. 156)

Jedna podmínka se v pravidlech oratoře objevuje a to, že všichni „oratoriáni“ musí dbát pokynů zaměstnanců i „*při rekreaci, v kostele i mimo oratoř*“ tedy ve svém volném čase.

Charakteristika situace

Veškerá pravidla oratoře jsou vlastně Boskovou odpovědí na celkovou sociální situaci v zemi.

Odpověď Jana Boska na danou situaci

Pravidla oratoře zaručují otevřený přístup všem mladým bez rozdílu tělesného postižení nebo společenského postavení a nevyžadují platby za pobyt. Vyžadují ale dodržování pokynů zaměstnanců a „náležité chování“.

Obsažené prvky sociální práce

Prvkem sociální práce můžeme nazvat samotný **přístup otevřenosti** jako princip spravedlnosti. Samotnou oratoř bychom mohli současnou terminologií nazvat **nízkoprahovým** zařízením pro mládež. Chápeme nízkoprahovost coby otevřenost vůči všem a bez předsudků. Ovšem pravidla kladoucí důraz na náležité chování a zakazující „klení a mluvení, které je v rozporu se svatým katolickým náboženstvím“ (MŽM, s. 156) onu otevřenost ohraničují.

5.4 Shrnutí výsledků výzkumu

Po pročtení tohoto výstupu ze zkoumání, zvláště pak závěrečných odstavců *Obsažené prvky sociální práce* vidíme, že jsme přítomnost prvků sociální práce v díle Jana Boska našli, a tak i prokázali. Na otázku, zda *byla sociální práce obsažena v díle Jana Boska*, odpovídáme kladně a postupujeme dále.

5.4.1 Přítomné prvky sociální práce

Odpověď na základní výzkumnou otázku, *jaké prvky sociální práce jsou obsaženy v díle Jana Boska*, už bude členitější.

Shrneme-li jednoduše prvky sociální práce v díle Jana Boska, uvedeme následující. Bosko nachází cílovou skupinu pro své působení v **ohrožené mládeži**, zvláště té více ohrožené. Svou péčí, kterou jí, věnuje, **zmírňuje její sociální problémy** a uspokojováním některých životních potřeb (poskytováním jídla, bydlení...) mladých lidí **zmírňuje jejich nepříznivou situaci** danou chudobou.

Celým svým dílem, tedy oratoří provádí **primární prevenci** nežádoucího chování mládež. Tím, že se prvořadě věnuje mládeži ohrožené, a tety rizikové, předchází její delikvenci a kriminalitě, tudíž provádí **sekundární prevenci**. Při práci s lidmi sociálně již vyloučenými ve věznici, pozitivně ovlivňuje jejich životy a situace, tak provádí **sociální rehabilitaci**. Nabídnutím přátelského vztahu předchází recidivě delikventního chování mládeže, a tak koná také **terciární prevenci**.

V případě potřeby a svých možností umožňuje chudým mladým ubytování (současnou terminologií sociální práce poskytuje **pobytové sociální služby**).

Svou starostí a pomocí znevýhodněným, ohroženým nebo sociálně vyloučeným mladým lidem je jeho činnost prospěšná celé tehdejší společnosti, která se vyrovnává s problémy revolučního období a s tím spojenými sociálními obtížemi. Bosko **chrání tuto společnost před ohroženími**, které hrozí od rizikové či delikventní mládeže. Tím naplňuje druhý cíl sociální práce.

Na ulicích vyhledává ohrožené, chudé, mladé lidi, a tak provádí **terénní sociální práci** (také bychom dnes mohli říci, že dělá streetwork). Při naplňování záměru pomoci mladým lidem sehnat zaměstnání a bránit nerovným podmínkám ve vztazích zaměstnanec – zaměstnavatel, se zaměřuje na **podporu zaměstnanosti**. Výrazně se v Boskově díle projevuje

vedení k práci. Pomáhá mladým **zpřístupňováním a zvyšováním kvalifikace** k jejich uplatnění na trhu práce.

Při tom všem uplatňuje ve vztazích ke svým chráněncům **přístup rovnosti a otevřenosti** všem a vychovává k **sociální solidaritě**.

V těchto posledních případech si všímáme silného propojení sociální práce s výchovou. Právě ve výchově k práci, ve vzdělávání v odborných dovednostech spatřujeme jak prvky výchovy, tak prvky sociální práce.

5.4.2 Fenomén přátelského vztahu

Nelze si nepovšimnout a neokomentovat to, že v Boskově díle vystupuje do popředí pozornosti ještě další fenomén, a tím je vztah. Přátelský vztah k mladým lidem, se kterými pracoval, viděl Bosko jako důležitý předpoklad další činnosti. Nedostatkem osobního vztahu s někým, komu na nich záleží, vysvětloval většinu problémů mladých dělníků i již společensky vyloučených vězňů.

Sám proto do vztahů k chlapcům mnoho investoval, šel do práce naplno svou celou osobností. Individuální vztah ke konkrétnímu člověku pro něj nebyl jen čistě profesionální vztah. V této své angažovanosti ve vztahu, řekněme s klienty, se rozchází s dnešním pojetím profesionálního sociálního pracovníka a pedagoga taktéž.

V dnešních přístupech sociální práce se klade důraz na nezaujatost a citovou oproštěnost v čistě profesionálním vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Tato neangažovanost je důležitá pro zachování duševního ale i tělesného zdraví pracovníka. Proto leckdy hůře chápeme právě Boskovo zaujetí ve vztazích. Souhlasíme s tím, že k úspěšné výchově je třeba laskavého osobního vztahu. Domníváme se však, že Boskovo výrazné zaujetí není vhodné pro každého pracovníka. Domníváme se, že Bosko svým nabízeným přátelským vztahem a zájmem nahrazoval vztahy rodinné. Přicházíme k tomu, že Bosko se stal skutečným otcem svých chlapců. (Právě jsme se dotkli tématu, kterému se věnuje více salesiánských autorů např. Bosco, Nani.)

5.4.3 Závěry výzkumu

Z výše uvedeného souhrnu jsou zřejmé jmenované prvky sociální práce. Tyto prvky jsou možná pocíťovány, že jsou v díle Jana Boska přítomny, ale zmínek o tom mnoho není. Existuje několik málo narážek ze salesiánského prostředí, např. Kaplánkův článek, jsou jen drobné stopy toho, že se na tento problém myslí.

Předkládaný výzkum tedy předpoklad, že v díle Jana Boska je obsažena sociální práce, potvrdil. Ukázal, které konkrétní prvky sociální práce jsou přítomny.

Významným postřehem je však skutečnost, že pro Jana Boska je sociální práce nutným **prostředkem** k naplňování jeho cílů. Z nich nejvyšší a nejhlavnější je řečeno jeho slovníkem spása duší, tj. záchrana lidí od zla. Bosko se snaží zachránit lidi, a to hlavně mladé, chudé a ohrožené. Proto se jim snaží dávat naději v to, že mohou žít lépe. To proto je vychovává občansky i nábožensky, tj. v poctivé občany a dobré křesťany. Ale k tomu je třeba, aby ti mladí byli v psychické i fyzické pohodě. Když mají hlad, nemají, kde bydlet, nemají blízko sebe přátele, nemají práci, tak nejsou v pohodě. Jestliže je chce Jan Bosko vychovávat, tak jim pomáhá – dává jídlo, poskytuje bydlení, shání práci. A tak za pomoci sociální práce se může mladým věnovat, vychovávat je.

Může se zdát, že sociální práce v roli prostředku je na nižší úrovni než výchova, že její význam není tak velký. Ale není to pravda. Sociální práce je velmi důležitá právě na místě prostředku. Má zajišťovat základní a primární záležitosti člověka – přístřeší, jídlo, práci. Bez dobře prováděné sociální práce by Jan Bosko nemohl mladé lidi vychovávat, ani dbát o jejich duchovní život.

Možno říci, že Bosko je kněz, vychovatel, který aby mohl praktikovat kněžskou službu a vychovávat, musí nejdříve utišit hlad přirozený, a tak vykonávat sociální práci. A často nebo skoro vždy jde toto současně. Tak současně, že oddělovací hranice je mnohdy špatně znatelná.

Snad budou výsledky výzkumu pozitivním přínosem pro salesiány a jejich spolupracovníky zvláště v salesiánských střediscích, ale i v jiných salesiánských dílech. Může jim pomoci minimálně vědomí toho, že sociální práce a výchova v původním odkazu Jana Boska jdou ruku v ruce, navzájem se doplňují a obě kategorie se stávají vlastně prostředkem k dosažení vyššího pro nás těžko uchopitelného, ale přesto reálného cíle – záchrany duší, pokud se jedná o **neviditelný a přesažný cíl**. A pokud se jedná o cíl pozemský, tak tím má být z vychovávaného člověka **poctivý občan a dobrý křesťan**.

Jeví se jako velmi důležité a potřebné pro další salesiánskou práci, definovat tento cíl současným, srozumitelným jazykem, tak aby se nesnižovala jeho velikost a transcendentnost a zároveň aby byl jasný a pochopitelný všem těm, kteří v salesiánském stylu pracují a tudíž mají směřovat k naplňování tohoto cíle.

Závěr

Složky, elementy sociální práce u Jana Boska jsou ústředním tématem předložené práce. Ta nejdříve čtenáře stručně uvádí do problematiky výchovy a sociální práce. Více se zabývá východisky salesiánského výchovného stylu respektive stylu práce s mládeží u Jana Boska. Pojednává o Boskově díle písemném, a to zejména o *Pamětech oratoře*, jejichž český překlad se stává základním zdrojem pro kvalitativní výzkum této práce.

Metodou analýzy jsme hledali v Boskově písemném díle prvky sociální práce. A našli jsme. Zjistili jsme, že provádí jak terénní sociální práci, tak oratoř s prvky nízkoprahových zařízení, a tak zmírňuje sociální problémy rizikové či ohrožené mládeže. Přitom provádí primární, sekundární i terciární prevenci a sociální rehabilitaci. Dalšími prvky sociální práce jsou zpřístupňování a zvyšování kvalifikace mladých lidí, podpora zaměstnanosti, podpora sociální solidarity, „pobytové služby“ a ochrana společnosti před ohroženími působenými rizikovou a delikventní mládeží. Práce tedy našla a vyjmenovala prvky sociální práce v díle Jana Boska.

Tyto elementy sociální práce nelze nijak oddělit od díla Jana Boska ani od jeho výchovného systému. Sociální práce v něm obsažená plní funkci prostředku výchovy k nejvyššímu cíli, tj. záchraně lidí.

Může se zdát, že úloha pouhého prostředku je neplnohodnotná, sociální práce tak může působit jen jako jakýsi přívěsek výchovy. Ale zajištění základních a přirozených lidských potřeb, jako jídlo a přístřeší má význam právě pro dosahování vyššího cíle. A v případě ohrožené mládeže nemůže být jedno bez druhého. Tak jako výchova nemůže dobře fungovat bez zabezpečení základních nezbytností, čili sociální práce, tak ani sociální práce prováděná bez dalšího výchovného směřování nemá valného smyslu. Toto propojení Janu Boskovi šlo a fungovalo.

V tomto duchu má sociální práce svoji roli i v současné době u pokračovatelů Boskova díla, tedy v salesiánském stylu práce s mládeží. Dnešní salesiáni a jejich spolupracovníci mají náročný úkol v hledání „potřeb doby“ nebo „znamení času“.

Jak jsem představila v úvodu, věnovala jsem se tomuto tématu pro svůj zájem. Význam této práce spočívá minimálně v upozornění na sociální práci obsaženou v díle Jana Boska a v popisu jejích prvků. To není málo. V době Boskova působení se o sociální práci ještě nehovořilo jako o samostatném vědním oboru, tak jeho následovníkům v současnosti

zůstal jeho odkaz spojený především s výchovou a pastorcí. Proto je dnes poukaz na sociální práci v jeho díle tak důležitý. Dalším závěrem této práce je zjištění, že sociální práce obsažená v díle Jana Boska je prostředkem k naplňování cíle salesiánské práce. V tomto směru mohou výsledky předloženého výzkumu posloužit při vytváření koncepce a plánování činnosti v salesiánských střediscích a vůbec v salesiánském díle.

Na úplný závěr nabízím dvě věty z duchovní závěti Jana Boska psané v posledních letech jeho života a adresované salesiánům.

„Svět nás bude přijímat se sympatiemi, dokud se budeme starat o zanedbanou a nejchudší mládež čili o ty nejohroženější ve společnosti. To je naše pravé bohatství, které nám nikdo nebude závidět a nikdo nám je neuloupí.“ (Bosco, 2006, s. 121)

Soupis použité literatury

Monografické publikace

DON BOSCO. *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*. Přeložili Ladislav HERYÁN a Jan IHNÁT. Praha: Portál, 2007. 232 s. ISBN 978-80-7367-247-8.

AMATA, Biagio, ed. *S. Giovanni Bosco: Una vita per i giovani*. Torino: ELLEDICI, 1988. 112 s. ISBN 88-01-15859-9.

ALBERTI, P. *Světce don Bosko*. Řím: Křesťanská akademie, 1977. 326 s.

AUBRY, G. *Salesiánský duch*. Praha. Pro vnitřní potřebu Sdružení salesiánských spolupracovníků

BOSCO, Teresio. *Don Bosko*. 2. nezměněné vydání. Řím, 1990. 427 s.

BOSCO, Teresio. *I pensieri di don Bosco*. Torino: ELLEDICI, 1998. 158 s. ISBN 88-01-01394-9.

BOSCO, Teresio a Carlo NANNI. *Dej mi duše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 222 s. ISBN 80-7192-882-8.

BOSCO, Teresio. *Don Boskova oratoř, model a ikona současné salesiánské oratoře*, Salesiánská asociace Dona Boska za přispění MŠMT ČR, 2010, pro vnitřní potřebu

BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996. 213 s. ISBN 80-7113-169-5.

ECO, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia, 1997. 276 s. ISBN 80-7198-173-7.

GILBERT, Guy. *O dětech a o výchově*. Praha: Portál, 2009. 96 s. ISBN 978-80-7367-609-4.

GRECMANOVÁ, H., D. HOLOUŠOVÁ a E. URBANOVSKÁ. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: HANEX, 2002. 231 s. ISBN 80-85783-20-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3.

JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1994. 130 s.

KAPLÁNEK, Michal. *Pastorace mládeže*. Studijní text pro pracovníky s mládeží. Praha: Salesiánská provincie ve spolupráci se Sal. střediskem mládeže v Praze-Kobylisích, 1999. Pro vnitřní potřebu.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

MALÝ, Tomáš [pseud. Františka TOMÁŠKA]. *Pedagogika*. Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče. 2. nezměněné vydání. Řím: Velehrad – křesťanská akademie, 1985.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007, 184 s. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2008, 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 2. vydání. Praha: Portál, 1998, 328 s. ISBN 80-7178-345-5.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-7178-295-5.

SCHIÉLÉ, Robert. *Petite vie de don Bosco*. Paris: Desclée de Brouwer, 1992. 220 s. ISBN 2-220-03257-4

Slovník cizích slov. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000. 710 s. ISBN 80-7181-376-1.

Příspěvky (články) v periodiku

CHÁVEZ, Pa. Oslavy 200 let od narození Dona Boska. *Salesiánský magazín*. Praha: Salesiánská provincie, 5/2011, s. 3, 8. ISSN 1214-5262.

KAPLÁNEK, Michal. Don Bosko – pedagog, nebo sociální pracovník? *Salesiánský magazín*. Praha: Salesiánská provincie, 1/2011, s. 8. ISSN 1214-5262.

PTÁČEK, Ladislav. Je chudoba problémem také naší země? *Universum*. Praha: ČKA, 4/2011, s. 35-36. ISSN 0862-8238.

Kvalifikační práce

SVOBODA, Michal. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou“ mládeží v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce: M. Kaplánek

MACÁK, Libor. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. České Budějovice, 2009 [28. 2. 2012]. Přístup z: http://theses.cz/id/ijdajv/downloadPraceContent_adipIdno_10414. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce: M. Kaplánek

PŘECECHTĚLOVÁ, Jana. *Odkaz dona Bosca, možnosti uplatnění preventivního výchovného stylu*. Brno, 2006 [20. 3. 2012]. Přístup z: http://is.muni.cz/th/152968/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce: L. Gulová

Dokumenty, zákony

Státní sociální podpora, sociální péče, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum, působnost v jednotlivých orgánech. Edice Úplné znění, číslo 702. Ostrava: Sagit, 2007, ISBN 978-80-7208-717-4.

Elektronické dokumenty

ANZENBACHER, Arno. *Co je sociální spravedlnost?*. [online] In Teologické texty, 2004, 4, [cit. 5. 2. 2012]. Přístup z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Co-je-socialni-spravedlnost.html>

CAHA, Jiří. *Salesiáni v ostravském Don Bosku působí již 75 let*. [online] www.doo.cz, 2009, [cit. 5. 3. 2012]. Přístup z: <http://www.doo.cz/de/zpravy/130-salesiani-v-ostravskem-don-bosku-psobi-ji-75-let.html>

ŠIROKÝ, J. *Publikování a prezentace výsledků vědy a výzkumu*. [online] Olomouc 2010, ISBN 978-80-87240-41-0. [cit. 5. 3. 2012]. Přístup z: http://www.mvso.cz/Files/WEB/APSYS/72Publikovani_a_prezentace_vysledku_VaV.pdf

TOMEŠ, Igor. *O chudobě jako o sociální události*, [online] www.monumenttotransformation.org, 2006, [cit. 5. 2. 2012]. Přístup z: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/ch/chudoba/o-chudobe-jako-o-socialni-udalosti.html#top>

HESTIA. *Program 5P*. [online] [Hest.cz](http://www.hest.cz) [cit. 11. 2. 2012]. Přístup z: <http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/pet-pe/>

SALESIÁNSKÁ PROVINCE PRAHA, *Výchovně pastorační projekt provincie 2007*, [Sdb.cz](http://www.sdb.cz) [online] [cit. 28. 2. 2012]. Přístup z: <http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/>

SALESIANI DI DON BOSCO, *Memorie dell'oratorio*, [Sdb.org](http://www.sdb.org) [online] [cit. 28. 2. 2012]. Přístup z: http://www.sdb.org/it/Don_Bosco/Don_Bosco/Scritti/MEMORIE_ORATORIO_S_FRANCESCO_D

Zákon číslo 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. [online] [Pmscr.cz](http://www.pmscr.cz), 2002-2012 [cit. 11. 2. 2012]. Přístup z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/>

John Haines: Povaha sociální práce, [online] In Sociální revue, 2005, [cit. 4. 2. 2012]. ISSN 1801-6790. Přístup z: <http://socialnirevue.cz/item/john-haines-povaha-socialni-prace/category/socialni-prace>.

Co je sociální vyloučení a sociální začleňování, [online] Eapncr.org, [cit. 5. 2. 2012]. Přístup z: <http://www.eapncr.org/view.php?cisloclanku=2008050005>

Co je nízkoprahový klub pro děti a mládež? [online] Streetwork.cz, [cit. 11. 2. 2012]. Přístup z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=183

Kdo je streetworker? [online] Streetwork.cz, [cit. 11. 2. 2012]. Přístup z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=184

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
VPPP	Výchovně pastorační projekt provincie
MŽM	Můj život pro mladé
PS	Preventivní systém při výchově mládeže

Seznam příloh

Příloha č. 1: Snící chlapec

Příloha č. 2: Preventivní systém při výchově mládeže

Příloha č. 3: Z pravidel oratoře

Příloha č. 1

6 Snící chlapec

V těch letech jsem měl sen, který se mi vtiskl na celý život do paměti. Zdálo se mi, že jsem blízko domu na velkém dvoře, kde bylo shromážděno mnoho chlapců, kteří se veselili. Někteří se smáli, jiní si hráli, mnozí kleli. Když jsem slyšel jejich rouhání, rychle jsem se vrhl mezi ně a pěstmi i slovy jsem je chtěl umlčet. V té chvíli se objevil vznešený muž v krásném šatu. Bílý plášť zakrýval celou postavu a jeho tvář tak zářila, že jsem se do ní ani nemohl podívat. Oslovil mne jménem, přikázal mi postavit se před chlapce a dodal: "Ne bitím, ale dobrotou a láskou si musíš získat tyto své přátele. Pouč je o ošklivosti hříchu a kráse ctnosti."

Zmatený a vystrašený jsem řekl, že jsem chudý a nevzdělaný chlapec, který neumí s těmito hochy mluvit o náboženství. V té chvíli se chlapci přestali rvát, křičet a nadávat, a všichni se shromáždili kolem toho muže.

Ani jsem nevěděl, co říkám, když jsem se zeptal:

- Kdo jste, že mi přikazujete tak nemožnou věc?
- Právě proto, že se tyto věci zdají nemožné, musíš je udělat možnými poslušností a studiem.
- Kde a jak mohu získat vědomosti?
- Dám ti učitelku. S její pomocí se můžeš stát moudrým. Bez ní je každá moudrost pošetilostí.
- A kdo jste vy, že se mnou takto mluvíte?
- Já jsem syn té, kterou tě tvoje matka učila zdravit třikrát denně.
- Moje maminka mně říkala, že nemám bez jejího dovolení mluvit s lidmi, které neznám. Řekněte mi tedy svoje jméno.
- Na mé jméno se zeptej mé matky.

V té chvíli jsem vedle něj uviděl ženu vznešeného vzhledu oblečenou do zářivého pláště, jako by byl utkaný z nejjasnějších hvězd. Když viděla můj stále větší zmatek, pokynula mi, abych šel blíže k ní, vzala mne laskavě za ruku a řekla:

- Podívej se.

Viděl jsem, že všichni ti chlapci zmizeli a místo nich tu bylo mnoho kůzlat, psů, koček, medvědů a jiných zvířat.

- Toto je pole, na kterém budeš pracovat. Staň se pokorným, silným a statečným. A co nyní vidíš, že se děje s těmito zvířaty, budeš ty dělat pro mé děti.

Podíval jsem se a místo divokých zvířat se objevili krotcí beránci, kteří běhali okolo, poskakovali a bečeli na počest toho pána a té paní. Rozplakal jsem se a prosil, aby mi to vysvětlili, protože jsem vůbec nechápal, co to znamená.

Paní mi položila ruku na hlavu a řekla:

- Časem všechno pochopíš.

V tu chvíli mě vzbudil nějaký hluk.

Zůstal jsem ohromen. Zdálo se mi, že mám ještě bolavé ruce od ran, které jsem rozdal, a tváře mě hořely od políčků, které jsem schytl. Ten muž a ta žena, to, co bylo řečeno a co jsem slyšel, zaměstnávalo mou mysl po zbytek noci natolik, že už jsem nemohl usnout.

Znalost dona Boska, 2012, Sdb.cz [online] [cit. 28. 2. 2012].přístup z:
[www.sdb.cz/res/data/1195/
130355.doc](http://www.sdb.cz/res/data/1195/130355.doc)

Příloha č. 2

7 Preventivní systém při výchově mládeže (1877)

Vícekrát jsem byl požádán, abych pověděl nebo napsal několik myšlenek o tzv. preventivním systému, který se používá v našich domovech. Této žádosti jsem dosud nemohl vyhovět pro nedostatek času. Jelikož se nyní chystám vydat pravidla, která se dosud tradovala pouze ústně, považuji zároveň za vhodné připojit k nim několik myšlenek jako náčrt dílka, které hodlám vydat, jestliže mi Bůh dá život, abych je mohl dokončit. Činím to jen proto, abych pomohl v těžkém umění vychovávat mládež. Vysvětlím tedy, v čem spočívá preventivní systém a proč je zapotřebí mu dávat přednost, jak ho prakticky používat a jaké má výhody.

I. V čem spočívá preventivní systém a proč je třeba mu dávat přednost

Při výchově mládeže se vždy používaly dva systémy: preventivní a represivní. Při represivním systému se podřízený seznámí se zákonem a potom se dohlíží, a je-li třeba, zjišťuje, jak je třeba trestat provinilce. Slova a chování představeného má být podle tohoto systému vždy přísné a dostatečně výhrůžné a představený se má vyhýbat jakékoliv důvěrnosti s podřízenými.

Aby ředitel měl větší respekt, má se mezi podřízenými objevovat pouze zřídka, většinou jen tehdy, když je třeba potrestat nebo napomenout.

Je to systém lehký, méně namáhavý a dá se úspěšně použít především v armádě a mezi dospělými a rozvážnými lidmi, kteří jsou schopni si pamatovat, co požadují zákony a předpisy.

Odlišný, a řekl bych skoro opačný, je systém preventivní. Spočívá v tom, že se chlapcům vysvětlí pravidla a předpisy ústavu a potom se dohlíží tak, že neustále cítí nad sebou bdící oko ředitele nebo asistentů, kteří s nimi hovoří a jako milující otcové je vedou, radí jim a laskavě je napomínají. To znamená znemožnit hochům, aby se dopustili přestupku.

Celý tento systém spočívá na rozumu, víře v Boha a na lásce. Vylučuje všechny násilné tresty a pokouší se vyhnout i trestům lehkým. Zdá se, že je třeba dát tomuto systému přednost z těchto důvodů:

1. Když je hoch preventivně upozorněn, necítí se pokořen, protože dosud nic neprovedl. Když něco provedl a je oznámen představenému, cítí se pokořen. Ani se nerozhněvá pro napomenutí nebo trest, kterým mu představený pohrozí nebo který mu uloží, protože v tomto trestu je i přátelské preventivní upozornění, které trest zdůvodňuje, takže obyčejně si získává i hochovo srdce a on uznává pak potřebu trestu, ba skoro ho vyžaduje.

2. Nejčastější příčinou přestupků je mladistvá nedbalost, která velice rychle zapomíná na disciplinární předpisy a případné tresty. Proto se hoch často proviní a zaslouží trest, který si vůbec neuvědomuje a při přestupku na něj nemyslí. Jistě by se uvaroval, kdyby ho někdo přátelsky povzbudil.

3. Represivní systém může zabránit nepořádku, ale stěží polepší provinilce. Zjistilo se, že hoši nezapomínají na podstoupené tresty a většinou přechovávají v sobě zatrpklou a dělají vše, aby ze sebe shodili kazajku, a často myslí i na pomstu. Někdy se zdá, že jim na ničem nezáleží, ale kdo pozoruje jejich chování, pozná, že jejich vzpomínky na mládí jsou špatné. Snadno zapomenou na tresty rodičů, ale velice těžko na tresty vychovatelů. Vyskytly se případy, že někteří se v dospělosti tvrdě pomstili za tresty, jimiž byli spravedlivě v době výchovy potrestáni. V preventivním systému je to naopak. Vychovatel usiluje o přátelství s hochem a hoch v něm vidí dobrodince, který ho upozorňuje, pomáhá mu stát se lepším, chrání ho před nepříjemnostmi, tresty a ostudou.

4. V preventivním systému se napomíná tak, že se nenarušuje srdečný vztah mezi vychovatelem a chlapcem ani během výchovy ani potom. Vychovatel, který si získal srdce svého svěřence, bude mít na něj neustálý vliv, bude jej moci upozorňovat, radit mu a popřípadě i pokárat, a to i tehdy, když bude již samostatně pracovat a spolupodílet se na různých úsecích občanského života. Pro tyto a pro mnohé jiné důvody se zdá, že preventivnímu systému je zapotřebí dávat přednost před systémem represivním.

II. Použití preventivního systému

Tento systém spočívá v praxi cele na slovech sv. Pavla: „Caritas benigna est, omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet. Láska je dobrotivá a trpělivá, všechno snáší, nikdy nad ničím nezoufá a všechno překoná.“

Z toho vyplývá, že preventivního systému může úspěšně používat jedině křesťan. Rozvážnost a víra v Boha jsou prvky, které musí mít vychovatel neustále po ruce, sám se jimi musí řídit a zároveň je předávat druhým, jestliže chce, aby jej poslouchali a aby dosáhl svého cíle.

1. Ředitel se proto musí cele věnovat svým svěřencům. Nesmí přijímat práce, které by jej odváděly od této povinnosti. Pokud nejsou hoši zaměstnání svými povinnostmi, má být vždy mezi nimi, mimo případ, že o dohled se starají druzí.

2. Učitelé, mistři a asistenti musí být mravně spolehliví. Ať se vyhýbají jako nákaz jakékoliv náklonnosti a zvláštním přátelstvím se svěřenci a ať si pamatují, že pád jednoho může zkompromitovat celý výchovný ústav. Je třeba se starat o to, aby hoši nebyli nikdy sami.

Asistenti ať jsou podle možnosti vždy dříve tam, kam mají hoši přijít. Ať jsou u nich do té doby, pokud je někdo nevystřídá, a ať nikdy nenechají hochy nezaměstnané.

3. Chlapcům je třeba dát širokou volnost skákat, běhat a podle chuti se vydovářet. Velmi účinnými prostředky k dosažení disciplíny, udržení mravnosti a zachování zdraví jsou tělocvik, hudba, recitace, divadlo a vycházky. Pouze je třeba dávat pozor, aby předmět těchto rozptýlení, zúčastněné osoby a řeči byly bezúhonné. Velký přítel mládeže, sv. Filip, říkal: „Dělejte, co chcete, stačí mi, když nehřešíte.“

4. Častá zpověď, časté sv. přijímání a každodenní mše sv. jsou pilíře, na nichž musí stát celá výchovná budova, jestliže nechceme používat zastrašování a rákosky. Hochy nesmíme nikdy nutit k častému přijímání svátostí. Je třeba je pouze povzbuzovat a dát jim možnost. Při duchovních cvičeních, triduích, novénách, kázáních a katechezích ať se vyzvedá krása, velikost a svatost náboženství, které nabízí tak snadné prostředky, jako jsou svátosti, které přinášejí lidské společnosti tolik užitku a zajišťují nám pokoj srdce a spásu duše. Takto chlapci spontánně dostanou chuť užívat tyto prostředky a budou přistupovat ke svátostem rádi, ochotně a s užitkem.

5. Je třeba dát velký pozor, aby se do ústavu nedostaly knihy, kamarádi a jakékoliv osoby, které nemravně mluví. Dobrý vrátný je pokladem výchovného ústavu.

6. Každý večer po obvyklých modlitbách, dříve než hoši odejdou na odpočinek, ředitel a nebo někdo jiný poví všem několik laskavých slov. Může to být nějaká informace nebo rada, co je třeba dělat nebo čeho je třeba se varovat. Poučení ať čerpá motivy z denních událostí v ústavu nebo mimo ústav. Toto večerní slůvko ať netrvá více než tři minuty. Je klíčem k mravnosti, k pořádku a k úspěchu ve výchově.

7. Jako moru je třeba chránit se tendencí odkládat první svaté přijímání a na pozdější léta, kdy už zlý duch se zmocní chlapcova srdce k nesmírné škodě jeho nevinnosti. V prvotní církvi se rozdávaly dětem konsekrované hostie, které zbyly z velikonočního přijímání. Z toho je patrné, jak si církev přeje co nejranější první svaté přijímání dětí. Jakmile dovede chlapec rozeznat svátostný chléb od chleba a je dostatečně poučen, nemá se hledět na věk. Ať přijde kralovat nebeský Král do nevinné duše.

8. Katechismy se doporučují časté svaté přijímání. Sv. Filip Neri doporučoval týdenní i častější. Tridentský sněm jasně vyslovil přání, aby křesťan přijímal pokaždé, když je na mši. Toto přijímání má být svátostné, ne pouze duchovní, aby při vznešené Boží oběti přineslo co nejhojnější ovoce.

III. Výhody preventivního systému

Někdo může namítat, že tento systém je v praxi těžký. Podotýkám, že pro hochy je mnohem lehčí, více vyhovující a užitečnější. Pokud jde o vychovatele, vyskytují se nějaké těžkosti, ale dají se omezit, jestliže vychovatel horlivě pracuje. Vychovatel je člověk, který se cele zasvětil dobru svých svěřenců. Proto musí počítat s potížemi námahami, jestliže se má docílit občanské, mravní a intelektuální výchovy svěřenců. Ke vzpomínaným výhodám je třeba ještě přidat:

1. Svěřenec si zachová trvale úctu ke svému vychovateli a vždy bude s vděčností vzpomínat na výchovu, kterou dostal, a své učitele a představené bude neustále považovat za otce a bratry. Ať se takovíto hoši dostanou kamkoliv, všeobecně bývají radostí rodiny, jsou z nich užiteční občané a dobří křesťané.

2. Ať má chlapec přijímaný do ústavu jakoukoliv povahu, charakter, mravní úroveň, rodiče mohou být jisti, že se jejich syn nezkaží a jistě aspoň částečně zlepší.

Někteří hoši, kteří působili svým rodičům neustálé utrpení a dokonce byli vyloučeni z nápravných ústavů, změnili svou povahu výchovou podle těchto zásad, začali žít poctivým životem a nyní jsou ve společnosti na dobrých místech. Stali se oporou své rodiny a působí čest kraji, v němž žijí.

3. Když se náhodou dostanou do ústavu hoši se zlými návyky, nemohou ohrozit své kamarády. Ani dobří hoši se nemohou stát obětí jejich zlého vlivu, protože k tomu není příležitost, čas ani místo. Asistent, který je všude přítomen, by to hned překazil.

IV. Slovo o trestech

Podle jakých zásad se má trestat? Pokud je to trochu možné, ať se trestu vůbec nepoužívá. Kde je to nutné, je třeba se řídit následujícím:

1. Jestliže vychovatel chce mít u hochů respekt, ať se snaží získat si jejich lásku. Pak je trestem již to, když se hochovi odepře laskavost. Je to trest, který probouzí závodění, dodává odvahu a nikdy neponižuje.

2. Chlapci považují za trest to, co se jako trest používá. Zjistilo se, že nelaskavý pohled způsobí víc než facka. Pochvala za dobře provedený úkol, pokárání za lajdáctví je odměnou nebo trestem.

3. Vyjma výjimečných případů ať se nikdy nekárá ani netrestá veřejně, nýbrž vždy soukromě, v nepřítomnosti kamarádů, s největší rozvážností a trpělivostí, aby chlapec na základě rozumových a náboženských důvodů uznal, že si počínal špatně.

4. Jakékoliv bití, klečení v bolestné poloze, tahání za uši a jiné podobné tresty jsou naprosto nepřijatelné, protože je zakazuje občanský zákon, dráždí hochy a jsou nedůstojné vychovatele.

5. Ředitel ať se postará, aby hoši znali pravidla, aby byli informováni o odměnách a disciplinárních trestech, aby se nemohl nikdo vymlouvat, že nevěděl, že je něco předepsáno nebo zakázáno.

Jestliže se bude v našich domovech vychovávat podle tohoto systému, věřím, že dosáhneme velkých úspěchů, aniž použijeme rákosky nebo jiných vynucovacích trestů. Pracuji již skoro čtyřicet roků mezi mládeží a nepamatuji se, že bych byl použil někdy takových trestů. A přece jsem s Boží pomocí dosáhl nejen toho, co bylo třeba vyžadovat, ale i toho, co jsem si pouze přál. A dosáhl jsem toho u chlapců, kteří už podle zdání nedávali žádnou naději na polepšení.

Kněz Jan Bosko

(Aubry, s. 60 – 63)

8 Z pravidel oratoře

Cílem sváteční oratoře je zabavit mládež ve sváteční dny příjemným a slušným rozptýlením po bohoslužbách v kostele.

Oratoř by měla:

1. **Zabavit mládež ve sváteční dny.** Mám na mysli hlavně mladé dělníky, kteří jsou zejména ve sváteční dny vystaveni velkým tělesným a mravním nebezpečím. Nejsou však vyloučeni ani studenti, kteří by k nám chodili o svátcích nebo o prázdninách.
2. **Příjemným a slušným rozptýlením** je třeba mladé osvěžit, a nikoli zatížit. Nejsou proto dovoleny takové hry a zábavy, skoky, běhy a další podobné věci, které by mohly ohrozit zdraví nebo mravnost chlapců.
3. **Po bohoslužbách v kostele.** Prvořadým cílem je náboženská výuka. Všechno ostatní je vedlejší a má chlapce pouze přilákat.

Tato oratoř je pod ochranou svatého Františka Saleského, a proto si každý, kdo se chce této práci věnovat, musí tohoto světce vzít za vzor v lásce a dobrých způsobech. To jsou prameny, které při práci v oratořích přinášejí plody.

Podmínky přijetí chlapců do oratoře:

1. Jelikož cílem této oratoře je zejména ve svátečních dnech chránit mládež před zahálkou a špatnou společností, je možné přijmout všechny mladé bez rozdílu hodnosti a postavení.
2. Přednostně se přijímají chlapci chudobnější, opuštěnější a nevzdělanější, protože ti jsou více vystaveni pokušení, které by je odvádělo od cesty spásy.
3. Požadovaný věk je osm let, Proto se nepřijímají děti. Ty vyrušují a nejsou schopny pochopit, co se vyučuje.
4. Nezáleží na tělesném postižení, jen ať nemají nakažlivou chorobu nebo u společníků nevzbuzují odpor, aby tak jeden neodradil od oratoře mnohé.
5. Každý ať má nějaké řemeslo nebo zaměstnání, jelikož zahálka a nezaměstnanost jsou pramenem všech neřestí a pak je jakékoli náboženské poučování zbytečné. Kdo by byl nezaměstnaný a chtěl něco dělat, může se obrátit na asistenty a ti mu pomohou.
6. Když chlapec vstupuje do oratoře, musí si uvědomit, že se jedná o místo náboženské, které chce vychovávat dobré křesťany a poctivé občany. Proto je přísně zakázáno klení a mluvení, které je v rozporu se svatým katolickým náboženstvím. Toho, kdo by se v tomto provinil, je

třeba nejprve otcovsky upozornit. Pokud se nepolepší, je třeba o tom uvědomit ředitele a ten ho z oratoře propustí.

7. Je možné přijmout i chlapce nevychované. Nesmí však působit pohoršení a musí projevovat dobrou vůli k zlepšení.

8. Při vstupu do oratoře a za pobyt v ní se neplatí. Kdo by chtěl vstoupit do nějaké společnosti, která vydělává, může se zapsat do Vzájemné pomoci. Její pravidla jsou v příloze.

9. Do této oratoře má svobodný přístup každý, ale všichni musí poslouchat pokyny zaměstnanců, náležitě se chovat při rekreaci, v kostele i mimo oratoř.

(MŽM, 2006, s. 156.)